

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін

Кваліфікаційна робота
(магістра)
з теми «Права жінок та гендерна рівність: законодавство та реалії»

Виконав: здобувач вищої освіти
2 курсу, групи Ist1-M23
014 Середня освіта (Історія)
Демот Богдан Миколайович
Керівник: Семенюк-Прибатень А. В.
кандидат юридичних наук, старший викладач
Рецензент _____

2023 - 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Історіографія теми дослідження.....	7
1.2. Джерельна база дослідження.....	16
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ФЕМІНІЗМУ ТА ІДЕЙ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ.....	19
2.1. Еволюція поглядів на гендерну рівність.....	19
2.2. Зародження фемінізму у Європі.....	28
2.3. Зародження фемінізму в Україні.....	31
2.4. Сучасний стан феміністичного руху.....	37
РОЗДІЛ 3. ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ.....	44
3.1. Міжнародні правові акти з питань гендерної рівності.....	44
3.2. Національне законодавство України щодо гендерної рівності.....	47
3.3. Імплементация гендерної політики в Україні.....	52
3.4. Проблеми та виклики у сфері законодавчого забезпечення гендерної рівності.....	56
РОЗДІЛ 4. СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ.....	61
4.1. Гендерні стереотипи та їх вплив на суспільство.....	61
4.2. Гендерна дискримінація у різних сферах життя (освіта, робота, тощо).....	64
4.3. Гендерно-зумовлене насильство та боротьба з ним.....	67
4.4. Роль ЗМІ та громадських організацій у подоланні гендерної нерівності.....	69
ВИСНОВОК.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	77

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Питання гендерної рівності є наразі одними з найбільш актуальних та обговорюваних у суспільстві. Протягом історії людства ідеї рівноправності жінок та чоловіків стали ключовим компонентом боротьби за права людини та розвитку демократичних цінностей. Проблеми гендерної дискримінації, нерівного доступу до ресурсів, політичної участі, освітніх та економічних можливостей залишаються значущими навіть у сучасному світі, що позиціонує себе як епоха прогресу та інклюзивності. Світовий досвід демонструє, що рівність між жінками та чоловіками сприяє підвищенню рівня добробуту, розвитку людського капіталу та створенню інноваційного потенціалу. Водночас, гендерно-зумовлене насильство, стереотипи та дискримінація у різних сферах життя все ще гальмують ці процеси.

Особливо актуальним є дослідження в контексті України, яка сьогодні прагне інтеграції у європейське співтовариство. Дотримання принципів гендерної рівності є важливим елементом виконання міжнародних зобов'язань України, зокрема у рамках впровадження Цілей сталого розвитку ООН та гармонізації національного законодавства із європейськими стандартами. Водночас, реальні виклики, такі як війна, економічна нестабільність та соціальні трансформації, посилюють необхідність глибокого аналізу стану гендерної рівності та розробки ефективних механізмів її забезпечення. Тому дослідження історичного розвитку феміністичних рухів, аналіз законодавчих аспектів забезпечення гендерної рівності, а також виявлення сучасних реалій та викликів у цій сфері є вкрай актуальним завданням.

Об'єкт дослідження – феміністичні рухи та їх роль у забезпеченні гендерної рівності.

Предмет дослідження – історичний розвиток ідей фемінізму, законодавче забезпечення гендерної рівності, сучасні реалії та проблеми досягнення гендерної рівності.

Хронологічні межі дослідження – охоплюють початок XV ст. до сьогодні, 2024 р. Нижня межа пов'язана з публікацією праці Христини Пізанської, яка стала основою зародженням протофемінізму та першою працею, в якій були сформовані вимоги щодо розширення прав жінок.

Мета дослідження – комплексний аналіз історії, законодавчих аспектів та сучасних реалій феміністичних рухів та гендерної рівності.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- Дослідити історіографію та джерельну базу феміністичного руху;
- Проаналізувати історію зародження, етапи розвитку та ключові ідеї феміністичних рухів;
- Розглянути міжнародні та національні законодавчі акти, що регулюють питання гендерної рівності;
- Виявити основні проблеми та виклики у сфері забезпечення гендерної рівності в сучасному суспільстві.

Методологічні засади дослідження. Історико-хронологічний метод дозволить дослідити виникнення, розвиток та етапи становлення феміністичних ідей та руху за гендерну рівність у хронологічній послідовності. Він дасть змогу прослідкувати еволюцію поглядів на роль жінки у суспільстві, виникнення та періодизацію феміністичних хвиль. Порівняльно-правовий метод застосовуватиметься для аналізу та порівняння міжнародних і національних нормативно-правових актів, що регулюють питання гендерної рівності. Це дозволить виявити спільні та відмінні риси у законодавчому забезпеченні рівноправ'я жінок та чоловіків в Україні та інших країнах. Статистичний метод буде використано для кількісного аналізу та інтерпретації статистичних даних щодо рівня гендерної нерівності, гендерно-зумовленого насильства, представництва жінок у різних сферах суспільного життя. Статистичні показники дадуть змогу оцінити реальний стан досягнення гендерної рівності. Контент-аналіз застосовуватиметься для вивчення та систематизації інформації з наукових публікацій, періодичних видань, законодавчих актів та інших джерел за темою дослідження. Це дозволить

виявити тенденції, ключові ідеї та підходи до вирішення проблем гендерної нерівності. Системний аналіз забезпечить комплексний підхід до вивчення феміністичного руху та гендерної рівності як складних соціальних явищ. Він дасть змогу розглянути проблему в усій її сукупності, виявити причинно-наслідкові зв'язки, систематизувати отримані результати.

Використання цих методів у сукупності дозволить всебічно дослідити історію, законодавчі аспекти та сучасні реалії феміністичних рухів та гендерної рівності, виявити ключові проблеми та тенденції у цій сфері, а також розробити обґрунтовані пропозиції щодо подолання гендерної нерівності.

Елементи наукової новизни дослідження. Вивчення сучасних викликів, таких як проблема інтерсекційності, цифровий фемінізм, а також вплив глобалізації на трансформацію феміністичних ідей. Історична реконструкція малодосліджених етапів розвитку феміністичного руху, включаючи внесок окремих сучасних діячок у його формування та популяризацію.

Практичне значення роботи полягає в можливості застосування результатів дослідження в освітньому процесі, зокрема результати дослідження можуть бути використані для створення спеціалізованих курсів з історії фемінізму, гендерних студій та соціальної історії. Інтеграція матеріалів у програми з історії прав людини, суспільствознавства та політології. Створення дидактичних матеріалів, зокрема презентацій, конспектів, методичних рекомендацій для викладачів. Організація тематичних заходів (круглі столи, інтерактивні виставки, флешмоби), присвячених історії фемінізму та боротьби за гендерну рівність.

Апробація результатів досліджень. Основні положення та результати дослідження були успішно представлені на засіданні кафедри археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, а також на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Публікації. Теоретичні положення роботи висвітлені у 2 публікаціях в збірнику «Наукові праці студентів історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» Вип. 21. Ч. 1. та Вип. 22. Ч. 1., а саме «Гендерне виховання у сучасному шкільному курсі «Громадянська освіта» та «Поняття гендерної рівності та дискримінації у законодавстві України».

Структура роботи складається зі вступу, чотирьох розділів, що містять тематичні підрозділи, висновків та списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг роботи становить 94 сторінок, обсяг основної частини налічує 76 сторінок, список джерел та літератури 132 позиції.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія теми дослідження

Історіографія феміністичного руху та гендерної рівності є досить довгою, оскільки вона охоплює кілька століть наукової думки. Дослідження цієї проблематики було б доцільно умовно розділити на кілька історичних періодів, кожен з яких характеризується власними унікальними підходами та концептуальними засадами.

1. Витоки феміністичної думки (XV-XVIII ст.)

Варто розпочати з того, що перші спроби теоретичного осмислення гендерної рівності, а саме рівності між чоловіками та жінками, можна простежити ще з середини XV століття. Христина Пізанська (1364-1430) у своїй праці «Книга про Град Жіночий» (1405) [97] стала однією з перших, якщо не першою, хто системно змогла розглянути становище жінок у тогочасному суспільстві. Фактично саме вона заклала основи протофеміністичної думки, адже вона вперше почала наголошувати на інтелектуальних здібностях жінок та їхньому праві на освіту. У цій праці вона створила алегоричне місто, населене видатними жінками. Через діалоги з трьома алегоричними фігурами — Розумом, Справедливістю та Правотою — авторка змогла спростувати поширені упередження щодо жіночих інтелектуальних здібностей та можливостей. Вона аргументовано довела, що відсутність освічених жінок пов'язана не з їхньою природною нездатністю до навчання, а з постійним позбавленням їх доступу до освіти. Її ключова теза була такою, що за наявності можливостей жінки здатні досягати таких самих успіхів, як і чоловіки.

Наступною була Мері Естелл (1666-1731), яка у своїй роботі «Серйозна пропозиція до леді» (1694) [47] ще більше розвинула ідею необхідності жіночої освіти. До речі, саме її найчастіше називають «першою англійською феміністкою», а не Христину Пізанську. У цій праці Естелл, як і її попередниця, відкинула поширене на той час уявлення про природну інтелектуальну

неповноцінність жінок і натомість повторила тезу про те, що інтелектуальна нерівність між статями є лише результатом нерівного доступу до освіти та соціальних обмежень, а не природних відмінностей. Основною ідеєю «Серйозної пропозиції до леді» була ідея створення спеціальних освітніх закладів для жінок — щось на зразок «жіночих монастирів», але з опорою не на релігію, а на освіту. Велика заслуга Естелл і в тому, що вона досить детально розробила план таких установ, на які не мали б поширюватись типові патріархальні обмеження тогочасного суспільства.

2. Епоха Просвітництва та зародження сучасного фемінізму

Період Французької революції став чи не головним моментом у розвитку феміністичної думки, де важливу роль відіграли дві постаті — Олімпія де Гуж та Мері Волстонкрафт, які майже одночасно опублікували свої праці, що заклали основи феміністичного руху у Європі. Олімпія де Гуж (1748-1793) зробила свій внесок, опублікувавши «Декларацію прав жінки і громадянки» (1791) [55]. Варто зазначити про те, що це була не праця, а документ який став першою спробою адаптувати концепцію природних прав людини до жіночої статі. Де Гуж прямо вказала на протиріччя ідеалів свободи та рівності і тим, що жінки обмежені в правах, особливо в політичних. Сама «Декларація» складалася з преамбули, 17 статей та суспільного договору між чоловіком і жінкою. У преамбулі вона поставила питання до всіх чоловіків: «Чоловіче, чи здатен ти бути справедливим? Це питання ставить тобі жінка».

Паралельно з французькою де Гуж, британка Мері Волстонкрафт опублікувала працю «На захист прав жінки» (1792) [130], яка стала фундаментом для розвитку ліберального фемінізму. На відміну від емоційного стилю де Гуж, Волстонкрафт використовувала раціональну аргументацію, спираючись на ключові просвітницькі ідеї, а саме розум та прогрес. Вона ще більше розвинула критику тогочасної системи жіночої освіти та виховання, висловивши думку, що жінок навмисно тримають у стані «штучної слабкості», виховуючи їх так, щоб вони зосереджувалися в першу чергу на зовнішній привабливості та поверхневих досягненнях замість розвитку свого інтелекту та

характеру. Вона також висунула концепцію «освіченого материнства», за якою освічені жінки точно будуть кращими матерями та громадянками, оскільки краще виховуватимуть дітей, які в свою чергу стануть кращими членами суспільства. Цей аргумент мав особливу вагу, тому що він показував, як жіночий інтелект може принести користь всім, і перш за все чоловікам.

3. Перша хвиля фемінізму (XIX - початок XX ст.)

Перша хвиля фемінізму була зосереджена на правових питаннях, а саме питанню виборчого права жінок. Одним з перших чоловіків, який став на захист прав жінок, був Джон Стюарт Мілль який у своїй праці «Про підпорядкування жінок» (1869) [38] виступив із радикальною для чоловіків позицією, намагаючись обґрунтувати необхідність рівності статей. Він стверджував, що підпорядкування жінок є всього на всього пережитком минулого, але і серйозною перешкодою для подальшого прогресу всього людства. Він вважав, що гендерна нерівність не має природного обґрунтування, а базується лише на звичаях і культурних традиціях. Він також захищав право жінок на освіту, власність і політичну участь, і найголовніше, на виборче право, вважаючи, що всі виграють, якщо жінки матимуть можливість повністю реалізовувати свій потенціал.

Щодо інших представників, то варті уваги Елізабет Кеді Стентон разом із Сьюзен Б. Ентоні, які стали провідними діячками американського суфражистського руху, розробивши теоретичні та стратегічні основи боротьби за виборчі права жінок. Їхній внесок знайшов відображення у «Декларації почуттів» (1848) [11], яку Стентон підготувала для Сенека-Фоллської конвенції — першої організованої зустрічі з прав жінок у США. Важливо зазначити, що цей документ був створений за зразком Декларації незалежності США, і він оголошував, що «всі чоловіки і жінки створені рівними» та засуджував виключення жінок із громадського, економічного та політичного життя Сполучених Штатів Америки. «Декларація почуттів» мала ряд вимог щодо гендерної рівності, включно з правом жінок на голосування, власність, освіту та участь у громадській діяльності.

Інша феміністка Шарлотта Перкінс Гілман у праці «Жінки та економіка» (1898) [71] здійснила комплексний аналіз економічних причин гендерної нерівності, наголосивши, що економічна залежність жінок від чоловіків сильно обмежує їхню свободу та можливості. Вона прийшла до висновку, що традиційний поділ праці, в якому чоловіки виступають годувальниками, а жінки — домогосподарками, є не лише несправедливим, а й економічно неефективним. Гілман, як і інші учасниці руху за права жінок, різко критикувала патріархальні структури і закликала до реорганізації сімейного та суспільного життя. Вона пропонувала впровадження своєрідних колективних домогосподарств, щоб звільнити жінок від домашньої роботи, та наполягала на необхідності економічної незалежності жінок, адже на її думку лише так можна досягти справжньої гендерної рівності.

4. Друга хвиля фемінізму (1960-1980-ті рр.)

На початку 60-х рух фемінізму почав набувати політичної сили. Велику роль у цьому відіграла праця Сімона де Бовуар «Друга стаття» (1949) [40], в якій розробила концепцію гендеру як соціально конструйованої ролі, який не визначається біологічною природою, а формується під час життя в соціумі. Бовуар також проаналізувала, як суспільство категорично визначає роль жінки, обмежуючи її свободу і заставляючи підкорятись чоловікам. Крім цього, вона вважала, що саме соціальні, культурні та психологічні умови і формують жіночність, нав'язуючи жінкам певні ролі та обов'язки.

У 1963 році Бетті Фрідан у своїй праці «Загадка жіночності» [68], яка до речі мала величезний успіх, адже за перші три роки було продано понад 3 млн. копій, проаналізувала феномен, який вона назвала «проблемою, що не має назви», — обмеження самореалізації жінок в американському суспільстві. Фрідан зазначила на тому що, незважаючи на досягнення у сфері освіти і професійної кар'єри, багато американських жінок відчують себе незадоволеними і нещасливими, оскільки їх роль у суспільстві зводилася лише до домогосподарок і матерів. Вона наголосила на тому, що суспільна думка поставила жінок у таке становище, коли їхня самореалізація і можливості для

особистісного розвитку стали дуже сильно обмежені. Фрідан також розкритикувала традиційні уявлення про роль жінки, які на її думку нав'язала культура та медіа, і закликала до розширення можливостей для жінок у сфері праці, освіти, суспільного життя і т.п.

Інша американка Кейт Міллет у своїй праці «Сексуальна політика» (1970) [95] розробила теорію гендерної політики, в якій ключовим поняттям стало «патріархат» — система чоловічого домінування, що проникає в усі аспекти суспільства, від сімейних відносин до політичних структур. Міллет стверджувала, що патріархат не обмежується лише індивідуальними формами дискримінації, а є глибоко вкоріненою соціальною та культурною системою, яка визначає ролі статей і підтримує владарювання чоловіків. Міллет, як і інші її попередники вважала, що для подолання гендерної нерівності необхідно змінити самі основи суспільства, включаючи сімейні структури, освіту, культуру і все інше.

Ще один відомий діяч феміністичного руху того часу Гейл Рубін у статті «Обмін жінками» (1975) [113] здійснив аналіз того, як сексуальність і гендер взаємодіють у соціальних структурах. Він використав своєрідну концепцію «обміну жінками» для опису того, як жінки в традиційних суспільствах розглядаються лише як товар або ресурс, який обмінюють чоловіки, таким чином забезпечуючи чоловічу домінацію в світі. Рубін вважав, що сама статево-гендерна система породжує нерівність, обмежуючи жінок і визначаючи їхню роль як менш важливих учасників у соціальних відносинах.

5. Третя хвиля фемінізму (1990-ті - теперішній час)

Під час другої хвилі фемінізму було вирішено більшість проблем, які стосувались гендерної нерівності, але залишилась і частка невирішених, таких як сексуальні домагання на робочому місці, які досліджувалися під час третьої хвилі фемінізму. Серед представників цієї хвилі виділяється Джудіт Батлер, яка у своїй праці «Гендерний клопіт: Фемінізм та підрив тожсамості» (1990) [23] розробила концепцію перформативності гендеру. Ідея побудована на тому, що гендер не є вродженою або фіксованою властивістю людини, а натомість

формується через повторювані дії, жести, мовні практики та поведінку, які створюють і закріплюють уявлення про «чоловіче» або «жіноче». Батлер наголошує на тому, що ці дії не є вираженням якоїсь внутрішньої сутності, а скоріше самі конструюють ідентичність людини. Таким чином, вона розглядає гендер як динамічний процес.

Крім Батлер значний внесок зробила і Кімберлі Креншоу у своїй статті «Демаргіналізація перетину раси та статі: чорна феміністська критика антидискримінаційної доктрини, феміністської теорії та антирасистської політики» (1989) [53], в якій вона вперше ввела поняття «інтерсекційності», яке фактично стало головним у сучасній соціальній теорії та феміністичному русі. Вона описує інтерсекційність як взаємодію різних форм дискримінації та утисків, таких як расизм, сексизм, класова нерівність, гомофобія тощо, які перетинаються і посилюють одна одну. Креншоу, будучи афро-американкою, ілюструвала цю концепцію якраз і через приклад афро-американських жінок, які стикаються з дискримінацією одночасно за гендерною та расовою ознаками, що не можна пояснити окремими категоріями, такими як «расизм» або «сексизм».

Також можна відзначити роль Донну Харавей, яка написала «Маніфест кіборгів: наука, технологія і соціалістичний фемінізм у 1980-ті роки» (1985) [25], запропонувавши переоцінку гендеру та ідентичності у світлі технологічного розвитку. Вона використала образ кіборга — напівлюдини, напівмашини — як метафору для розриву з традиційними дуалістичними поділами: природа/культура, чоловік/жінка, тіло/технологія. Її ідея була в тому, що в епоху технологій і інформації біологічна стать та гендер перестають бути фіксованими категоріями, і стають більш конструйованими.

Варто згадати і Ненсі Фрейзер, яка розробила свою теорію справедливості у праці «Justice Interruptus: Critical Reflections on the 'Postsocialist' Condition» (1997) [67]. Вона поєднала вимоги визнання (recognition) і перерозподілу (redistribution), пропонуючи двовимірний підхід до соціальної справедливості. Фрейзер стверджує, що економічна несправедливість (яка потребує

перерозподілу ресурсів) і культурна/символічна несправедливість (яка потребує визнання і поваги до ідентичностей) є взаємопов'язаними. Її теорія підкреслює, що однобічний підхід — наприклад, лише до економічної нерівності або лише до культурних утисків — не може вирішити комплексні проблеми сучасного суспільства.

6. Сучасні дослідження (теперішній час)

Переходячи до сучасної історіографії гендерних досліджень, варто зазначити, що вона характеризується міждисциплінарністю та сильним різноманіттям підходів. Серед ключових напрямків можна виділити: постколоніальний фемінізм (Гаятрі Співак досліджує проблеми репрезентації та суб'єктності, Чандра Моханті критикує західноцентричність феміністичного дискурсу); екофемінізм (Вандана Шива розвиває концепцію екологічного фемінізму, Керолін Мерчант досліджує зв'язок між експлуатацією природи та жінок); цифровий фемінізм (Джуді Вайсман аналізує гендерні аспекти технологій, Сафія Умоджа Нобл досліджує алгоритмічну дискримінацію).

Отже, історіографія феміністичних та гендерних досліджень демонструє еволюцію від початкових спроб осмислення жіночого питання до складної міждисциплінарної галузі знань. Кожен історичний період привносив нові концепції та методологічні підходи, збагачуючи теоретичну базу гендерних досліджень.

В даному дослідженні були використані більш сучасні матеріали, більшість з яких це наукові статті з конкретної проблематики, але були задіяні і великі праці. Так, у роботі «Studying Gender in Medieval Europe: Historical Approaches» [116] 2018 року Патриція Скіннер досліджує, як гендерні ролі та ідентичності формувалися і змінювалися у середньовічній Європі. Авторка акцентує увагу на міждисциплінарному підході до вивчення історії, поєднуючи соціальні, культурні та політичні аспекти. Основна увага приділяється тому, як середньовічне суспільство визначало статус чоловіків і жінок, їхні права, обов'язки та соціальну мобільність. Особливий акцент зроблено на ролі релігії,

права і культурних норм у створенні гендерних ієрархій, а також на способах їхнього підриву через окремі практики чи виклики.

В іншій праці, а саме «Навчальні потреби жінок в Україні: аналітичний звіт дослідження» [35] під редакцією Олени Лазоренко 2020 р. представлено результати аналізу освітніх потреб жінок у різних регіонах України. Автори дослідження звертають увагу на вплив соціально-економічних умов, гендерних стереотипів і нерівності на доступ жінок до якісної освіти. Особливий акцент зроблено на ідентифікації бар'єрів, які заважають жінкам повністю реалізувати свій потенціал у професійній та громадській сферах. У звіті також подано рекомендації щодо підвищення доступності навчальних програм, орієнтованих на сучасні виклики ринку праці та суспільні запити.

Також в дослідженні використані роботи відомої української дослідниці – Оксани Кісь [29], [82]. Вона є фактично провідною фахівчицею у сфері гендерних досліджень в Україні, особливо у контексті української історії та культури. Її праці зосереджені на вивченні ролі жінок у традиційному українському суспільстві, проблемах гендерної нерівності та боротьбі за права жінок в Україні. Велика заслуга її і в тому, що вона також активно популяризує гендерну освіту та працює над підвищенням обізнаності щодо феміністичних питань в українському контексті.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерела, використані у цьому дослідженні будуть класифіковані за таким принципом: міжнародні договори, угоди та рекомендації, міжнародні ініціативи та цілі, національне законодавство та політики (США, Україна), результати досліджень та аналітика.

Першим і одним з найважливіших документів є Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) [3]. Він є ключовим міжнародним документом, спрямованим на ліквідацію дискримінації жінок у всіх сферах життя. Дана конвенція визначає дискримінацію щодо жінок як будь-яке обмеження прав за ознакою статі, що унеможлиблює або ускладнює реалізацію жінками їхніх прав і свобод. Крім основного тексту, CEDAW передбачає систему регулярного моніторингу виконання зобов'язань державами-учасницями через звітування до Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок. І в цілому CEDAW дозволяє оцінити, як міжнародні стандарти реалізуються на практиці та які виклики залишаються у сучасних умовах.

Наступний документ, а саме Загальні рекомендації №12 Комітету із ліквідації дискримінації щодо жінок [4] є уточненням і доповненням до положень Конвенції CEDAW. Вони фокусуються на необхідності боротьби з насильством щодо жінок як формою дискримінації. Крім цього, ці рекомендації деталізують, які заходи мають бути закладені в закони для ефективного запобігання гендерно-зумовленого насильства. Також вони допомагають проаналізувати, як ці міжнародні вимоги впроваджуються у реальну правозастосовну практику, особливо під час війни або соціальних криз.

Іншим не менш важливим документом є Пекінська декларація та Платформа дій, ухвалена на IV Всесвітній конференції зі становища жінок (1995) [6], вона містять комплексну програму для досягнення рівних прав і можливостей жінок у політичній, економічній, соціальній та культурній сферах; підтверджує зобов'язання міжнародної спільноти щодо ліквідації всіх форм дискримінації та насильства щодо жінок; визначає 12 ключових сфер дій, серед

яких: освіта, охорона здоров'я, економічні можливості, політична участь, права жінок у збройних конфліктах, боротьба з насильством тощо. Та й в цілому вона не лише поєднує теоретичні засади, стратегічні цілі, але й пропонує конкретні кроки для їх досягнення.

Останньою, не менш важливою угодою є Паризька угода, прийнята в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (UNFCCC) у 2015 році [5]. Вона є глобальною домовленістю, спрямованою на боротьбу з кліматичними змінами а також визнає важливість гендерної рівності у контексті кліматичних дій, підкреслюючи необхідність врахування вразливості жінок і забезпечення їхньої участі в прийнятті рішень, наприклад в статті 7 та 11.

Переходячи до міжнародних ініціатив та цілей, варто розпочати з «17 Цілей сталого розвитку (SDGs)» [21], які були ухвалені ООН у 2015 році. Вони є глобальним планом дій для викорінення бідності, захисту планети та забезпечення миру й добробуту для всіх до 2030 року. Цілі охоплюють широкий спектр питань: економічне зростання, соціальну рівність, охорону довкілля, освіту, охорону здоров'я тощо. Особлива увага приділяється гендерній рівності як одній із ключових складових сталого розвитку, що закріплено у Цілі №5 «Гендерна рівність». Ця ціль надає чіткі орієнтири, які слугують базою для розробки національних програм, законодавчих змін і оцінки їхньої ефективності.

Доречно було використати і «Прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку: Гендерний знімок 2021 року» [16]. Це є звіт ООН, який надає оцінку прогресу в досягненні гендерної рівності в рамках Цілей сталого розвитку до 2021 року. Звіт аналізує, як гендерні питання інтегровані в реалізацію всіх 17 Цілей сталого розвитку, зокрема особливої уваги заслуговує Ціль №5 «Гендерна рівність». Звіт підкреслює, що хоча певний прогрес вже досягнутий, глобальний шлях до рівності між жінками та чоловіками залишається повним викликів. В звіті велика увага приділяється і тому, що пандемія COVID-19 погіршила ситуацію, посиливши гендерні нерівності, зокрема в питаннях зайнятості, соціального захисту та доступу до послуг охорони здоров'я. Також

незважаючи на зростання представництва жінок у політиці, їхня участь у прийнятті важливих рішень залишається недостатньою. В цілому звіт детально висвітлює ключові проблеми, з якими стикаються жінки в різних регіонах, зокрема в питаннях економічної участі, насильства та соціального захисту.

Далі йдуть основні закони, які прямо стосуються проблеми гендерної рівності. Перший із них це Закон США про рівну оплату праці 1963 року [13]. Цей закон був ухвалений для боротьби з гендерною дискримінацією в оплаті праці. Закон зобов'язує роботодавців виплачувати рівну заробітну плату за однакову працю незалежно від статі. Він передбачає, що чоловіки та жінки, які виконують однакові або рівноцінні обов'язки на робочих місцях, повинні отримувати однакову зарплату. Закон включає певні винятки, коли різниця в оплаті може бути виправданою (наприклад, через різницю в кваліфікації, досвіді або продуктивності), але загальний принцип рівної оплати за однакову роботу залишався основним. Закон надає змогу порівняти, як США вирішували проблему гендерної дискримінації в оплаті праці, і як цей підхід може бути застосований або адаптований до національних законодавств, таких як українське законодавство.

Менш важливим є Закон США про відпустки за сімейними обставинами та за станом здоров'я від 1993 року [20]. Він надає працівникам право на неоплачувану відпустку для догляду за членами родини або через власну серйозну хворобу, без втрати робочого місця. В контексті гендерної рівності, він теж має значення оскільки він дозволяє в рівній мірі як жінкам так і чоловікам отримати відпустку для догляду за новонародженими дітьми чи хворими родичами, що допомагає зменшити соціальні та економічні труднощі, пов'язані з такими обов'язками. Крім цього він дозволяє зберегти робоче місце під час відпустки, що є особливо важливим елементом для жінок, які часто мають більше обов'язків по догляду за дітьми.

В Українському законодавстві одним із законів, який має забезпечувати гендерну рівність є Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [7], який був ухвалений у 2005 році. Він має на

меті забезпечити рівність прав та можливостей для жінок і чоловіків у всіх сферах життя, включаючи трудову діяльність, освіту, охорону здоров'я, політику, сімейні відносини тощо. Закон визначає рівність як основний принцип державної політики щодо гендерної рівності і передбачає низку заходів для її реалізації. Цей закон є основою для правового регулювання гендерної рівності в Україні, тому він фактично є ключовим у контексті цього дослідження.

Другим законом є Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [8] ухвалений у 2012 році. Він встановлює правові та організаційні основи для запобігання дискримінації у всіх сферах суспільного життя. А саме, передбачає: визначення дискримінації, її форм (пряма, непряма дискримінація, підбурювання до дискримінації, утиск); механізми захисту осіб, які зазнали дискримінації, включно із судовим захистом та оскарженням дискримінаційних дій; зобов'язання органів влади та інших суб'єктів дотримуватись принципу рівності при прийнятті рішень і здійсненні діяльності; відповідальність за порушення законодавства про недискримінацію. Документ є частиною зусиль України щодо виконання міжнародних зобов'язань, зокрема положень CEDAW [3] та інших конвенцій, які акцентують увагу на боротьбі з дискримінацією.

Щодо результатів досліджень, то найновішими на даний момент є результати самооцінки феміністичного руху України (МСАТ) 2024 року, за методологією Глобального жіночого фонду [10]. Це є звіт, який оцінює рівень розвитку феміністичних ініціатив та впливу феміністичних організацій в Україні. Самооцінка охоплює різні аспекти діяльності феміністичних рухів, зокрема: ефективність мобілізації ресурсів для гендерної рівності; участь феміністичних організацій у політичних процесах і вплив на законодавчі зміни; сприяння подоланню гендерних стереотипів у суспільстві; успіхи в боротьбі з гендерним насильством і дискримінацією, тощо. Таким чином, результати самооцінки феміністичного руху України (МСАТ) є надзвичайно важливим і

саме головне доречним джерелом для аналізу ефективності феміністичних організацій у контексті досягнення гендерної рівності.

РОЗДІЛ 2

ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІДЕЙ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

2.1. Еволюція поглядів на гендерну рівність

Варто розпочати з того, що еволюція поглядів на гендерну рівність є складним і багатограним шляхом, починаючи від стародавніх часів до сучасної епохи. Цей дискурс розвивався в різні часи під впливом культурних, релігійних та економічних зрушень. Наприклад, Середньовіччя стало свідком складних перетинів між гендером і релігією, тоді як в епоху Відродження та Просвітництва відбувся перегляд традиційних гендерних норм, який стимулювали такі мислительки, як Мері Волстонкрафт, Олімпія де Гуж та інші [132][127]. В XIX столітті популярність набирає термін фемінізм, тобто рух, основною ціллю якого є досягнення гендерної рівноправності у суспільстві, а саме однакових прав для чоловіків і жінок. Це століття ж стало початком у розвитку руху за виборчі права жінок, особливо у Сполучених Штатах, де Елізабет Кейді Стентон і Сьюзен Б. Ентоні активізували великі зусилля, спрямовані на забезпечення цих прав у США. Початок XX століття продовжив цей імпульс, що завершився перемогою для жінок, тобто ратифікацією 19-ї поправки у Сполучених Штатах у 1920 році, яка ввела в дію активне виборче право для жінок [48, с. 2175]. Події середини та кінця XX століття спричинили нову (другу) хвилю фемінізму, яка розширила свій фокус, включивши питання сексуальності, сексистської дискримінації, сім'ї, гендерних ролей та прав на робочому місці [70, с. 11]. Варто зазначити, що дослідження гендерних ролей у цей період дійшли до висновку, що природа гендеру є соціально сконструйованою. Сьогодні такі вчені, як Сьюзан Вемпл, продовжують критично досліджувати історичну гендерну динаміку, сприяючи глибшому розумінню ролей жінок у різних контекстах [116, с. 36]. У XXI столітті численні глобальні рухи, такі як «Цілі сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй» («United Nations' Sustainable Development Goals»), підкреслюють триваючу боротьбу за досягнення гендерної рівності [89, с. 8]. Фемінізм третьої

та четвертої хвилі охопив питання різноманітності та цифрового активізму, звертаючись до таких сучасних проблем, як сексуальні домагання та інтерсекційність [54, с. 13]. Видатні діячки та науковці, зокрема Кімберлі Креншоу та Джудіт Батлер, ще далі просунули дискурс, досліджуючи проблеми перетину рас, гендеру та ідентичності, виступаючи за більш інклюзивне розуміння гендерної рівності [93].

Більшість феміністок з усього світу і протягом усіх часів вважають основною причиною існування гендерної нерівності патріархат. Ще соціальні еволюціоністи XIX століття, такі як Фрідріх Енгельс та Й. Й. Бахофен, вважали, що початковою формою соціальної організації людини був матріархат, який згодом був витіснений патріархатом по всьому світу [111, с. 8]. Ця ідея знайшла своє продовження в 1970-х роках завдяки феміністичним вченим, таким як археолог Марія Гімбутас, яка стверджувала, що первісні матріархальні суспільства європейського неоліту були повалені в бронзовому столітті патріархальними завойовниками. На її думку, ці неолітичні спільноти були мирними, егалітарними і гіноцентричними, поклонялися богині-матері, що асоціювалася у людей з родючістю. Цими суспільствами керували верховні жриці, а війн так взагалі не було [80].

Хоча традиційно вважається, що чоловічі образи пов'язані з темами домінування, а жіночі — з домашнім господарством, археологічні дані з пізнього неоліту Близького Сходу свідчать зовсім про інше. На таких пам'ятках, як Чатал-Гьююк, археологи знайшли свідчення того, що чоловіки і жінки проводили порівнянну кількість часу в домогосподарствах, споживали ту саму їжу, займалися схожими справами і були поховані у схожій манері. Тому це ставить під сумнів уявлення більшості феміністок про сильно диференційовані трудові ролі та дискримінацію на основі статі в цих ранніх суспільствах [76].

У Середньовіччі ж гендерні ролі суттєво впливали на релігійні практики та інституції. Шестеро істориків у книзі «Гендер і християнство в середньовічній Європі» дослідили, як середньовічні люди виконували гендерні і релігійні ролі, підкресливши, що вони були глибоко переплетені. Наприклад,

поведінка чоловіків-кліриків формувалася перш за все опираючись на релігійні вимоги. Ролі більшості релігійних практиків — монахинь, монахів, священників чи єпископів — вимагали дотримання гендерної рівності як в теорії, так і на практиці [127]. Сучасна масова культура часто демонструє традиційний погляд на Середньовіччя як на білий, маскулінний, гетеронормативний період. Однак поступове зміщення акцентів у дослідженнях середньовіччя дає нам все більш чіткіше та тонке розуміння минулого [101].

Щодо прав та можливостей жінок у Середньовіччі, то слід зазначити, що вони дуже різнилися в різні періоди та серед різних соціальних класів. Вчені зазвичай поділяють Середньовіччя у Європі на три періоди: Раннє Середньовіччя (476-1000), Високе Середньовіччя (1000-1300) та Пізнє Середньовіччя (1300-1500). В цілому, права жінок значно розширилися від першої до останньої епохи, значною мірою завдяки зростанню популярності культу Діви Марії та розвитку куртуазного кохання і лицарства. Крім того, спалах епідемії Чорної Смерті (1347-1352 рр.), яка різко скоротила населення, також дозволив багатьом жінкам перебрати на себе право власності та управління бізнесом своїх померлих чоловіків [94]. Варто зазначити і на тому, що релігійні твори Пізнього Середньовіччя часто використовували жіночі образи, відображаючи складну взаємодію між гендером і релігією. Наприклад, дослідження Керолайн Вокер Байнум висвітлює використання жіночих образів у релігійних текстах, які дають тонке розуміння гендерних ролей у середньовічній духовності. Це дослідження, а також дослідження Джона Коуклі про значення святих жінок для францисканців і домініканців XIII століття, підкреслює, що бачення ролі жінок у середньовічній Європі могло сильно різнитись у різних соціумах [75].

Щодо періодів Відродження та Просвітництва, то вони ознаменувалися значними змінами у сприйнятті та дискурсі щодо гендерної рівності. Просвітництво, зокрема, виникло як реакція на жорсткі догматичні традиції, що панували в Європі в епоху іспанської інквізиції, спалення відьом та протестантської Реформації. Цей період інтелектуальної та культурної

трансформації також кинув виклик авторитету католицької церкви та божественному праву королів, наголошуючи на індивідуальній незалежності від традицій та догм [66, с. 165]. Видатні мислительки, такі як Мері Волстонкрафт, перебуваючи під глибоким впливом філософії Просвітництва, сформували власні погляди на гендерну рівність, які стали прямим викликом тогочасним нормам, які ґрунтувалися перш за все на традиційних уявленнях про роль жінок. Сама Волстонкрафт стверджувала, що права жінок повинні ґрунтуватися не на традиціях, а на справедливості [129, с. 18]. А її робота «На захист прав Жінки» фактично була контраргументом до «Роздумів про революцію у Франції» Едмунда Берка, який наголошував, що громадяни не повинні повставати проти своїх урядів, адже на встановленому соціальному і політичному консенсусі ґрунтується вся наша цивілізація. Виступи Волстонкрафт за гендерну рівність також можна розглядати як частину ширших намагань Просвітництва демократизувати знання та розширити права і можливості для всіх людей. Просвітницькі ідеали свободи, автономії та справедливості були відновлені в сучасній демократичній думці, яка розглядає демократію як постійний і незавершений проект. Така перспектива допускає постійну боротьбу і прагнення до ідеалів рівності через практику, а не ґрунтується лише на метафізичних припущеннях про розум і людську природу [120]. Крім того, акцент Просвітництва на розумі та індивідуальних правах заклав основу для пізніших феміністичних вчених, які будуть прагнути розкрити і кинути виклик патріархальним структурам, які протягом усієї історії пригнічували жінок. Наприклад, раніше згадувані соціальні еволюціоністи XIX століття, такі як Фрідріх Енгельс та археолог Марія Гімбутас, стверджували, що матріархат був первісною та практично ідеальною формою соціальної організації людства і цей наратив продовжуватиме надихати феміністичні рухи та наукові дослідження і до сьогодення.

XIX століття ж стало періодом значної трансформації поглядів на гендерну рівність, зумовленої різними соціальними рухами та інтелектуальним розвитком. Показовим є рух за виборчі права жінок у Сполучених Штатах, який

набере ще більше обертів у середині ХХ століття. Суперечки щодо 15-ї поправки Конституції США, яка надавала право голосу чорношкірим чоловікам, але виключала жінок, призвели до утворення двох конкуруючих організацій: «Національної асоціації виборчих прав жінок» («National Woman Suffrage Association») на чолі з Елізабет Кейді Стентон і Сьюзен Б. Ентоні, яка виступала проти поправки, та «Американської асоціації виборчих прав жінок» («American Woman Suffrage Association») на чолі з Люсі Стоун і Генрі Блеквелом, який підтримував її [70]. Але ключовим моментом для руху за виборчі права став з'їзд у Сенека-Фолс 1848 року, організований Елізабет Стентон і інспірований Лукрецією Мотт. Цей з'їзд ознаменував першу організовану вимогу за права голосу жінок у Сполучених Штатах. У «Декларації почуттів» («The Declaration of Sentiments»), написаній Стентон, були сформульовані також скарги та вимоги щодо прав жінок, насамперед права голосу, яке буде прийнято лише за підтримки Фредеріка Дугласа в 1920 р. [92, с. 4-9]. Однак імпульс руху за виборчі права зменшився до 1877 року через політичні та стратегічні помилки, що призвело до його затьмарення більш консервативним жіночим активізмом, таким як «Жіночий християнський союз стриманості» («the Women's Christian Temperance Union») [85, с. 102-103]. Незважаючи на помітний прогрес, кампанії активісток за право голосу мали обмежений успіх, і вони увійшли в режим очікування, який триватиме ще кілька десятиліть.

Протягом усього ХІХ століття жінки все більше усвідомлювали свою безправність, частково завдяки участі в аболіціоністському русі. Це усвідомлення сприяло виникненню першого руху за права жінок, який іноді називають «першою хвилею фемінізму». У таких працях, як «Дорога до Сенека-Фолс» Джудіт Веллман та «Міф про Сенека-Фолс» Лізи Тетро, обговорюються складнощі та розбіжності всередині руху, висвітлюється роль радикальних Квakerів, аболіціоністів та прихильників Партії Свободи у формуванні раннього плану дій щодо захисту прав жінок [102].

Початок XX століття став важливим періодом в еволюції поглядів на гендерну рівність, особливо у зв'язку зі зростанням руху за виборчі права жінок не тільки в США а й у інших країнах. У Сполучених Штатах підхід феміністок до виборчого права з часом теж еволюціонував. До 1890 року дві основні організації, що відстоювали виборчі права, об'єдналися в Національну асоціацію виборчих прав американських жінок («National American Woman Suffrage Association»), першим президентом якої стала Елізабет Кейді Стентон. Нове покоління активісток стверджувало, що жінки заслуговують на право голосу не тому, що вони рівні з чоловіками, а тому, що вони інші, і їхня домогосподарська діяльність може бути перетворена на політичну цінність [84, с. 120-122]. Після майже 100 років активної діяльності та реформ, 18 серпня 1920 року була ратифікована 19-та поправка до Конституції, яка надала виборчі права всім американським жінкам і підтвердила їхні права та обов'язки як громадян [48]. Ця епоха також стала свідком створення ключових законодавчих актів, які сприяли просуванню прав жінок. Прийняття Закону про рівну оплату праці 1963 року [13] та Закону про сімейні та медичні відпустки 1993 року [20] часто вважають головним подіями у подальшій боротьбі за гендерну рівність. В цілому, досягнення початку XX століття у сфері виборчих прав жінок мали значний вплив на майбутні покоління, що призвело до ширших дискусій щодо гендерної рівності у різних сферах життя.

В середині та кінці XX століття відбулись зміни у поглядах на гендерну рівність, зумовлені різними рухами та науковими дослідженнями. Головною подією ж стала поява фемінізму другої хвилі, який розпочався на початку 1960-х років і тривав до початку 1980-х. На відміну від першої хвилі, яка в першу чергу зосереджувалася на виборчому праві, друга хвиля розширила сферу своєї діяльності, включивши до неї такі питання, як сексуальність, сім'я, права на роботі, репродуктивні права та фактична нерівність. Можна сказати, що ця хвиля фемінізму була спрямована на досягнення реальної рівності, виступаючи за глибші суспільні зміни, а не лише за формальну юридичну рівність [91]. Примітно, що історики та науковці почали більш критично досліджувати вплив

жінок на різні аспекти життя. Річард Саузерн, визнаний за свій внесок у дослідження середньовіччя, присвятив частину своєї роботи обговоренню ролі жінок у релігійному житті. У своїй книзі «Західне суспільство і церква» 1970 року, він показав, як вплив жінок у релігійному контексті змінювався протягом різних середньовічних періодів. Визнання того, що гендерні ролі не є вродженими, а є соціально сформованими та набутими, дозволило феміністкам стверджувати про потенціал перевиховання для зменшення гендерно зумовленої поведінки людей, яка посилює підлегле становище жінок. Ця перспектива була досить впливовою в пропаганді суспільних змін, спрямованих на просування гендерної рівності. Крім того, наприкінці ХХ століття спостерігався значний науковий інтерес до перетинів гендеру з іншими соціальними категоріями. Робота Джо Енн Макнамари про середньовічну маскулінність та реструктуризацію гендерних систем дала уявлення про те, як змінювався статус жінок протягом історії, особливо в період між падінням Римської республіки та епохою григоріанської реформи. Дослідження Макнамари показало, що жінки мали відносно вищий статус у ці періоди порівняно з іншими. Політичний ландшафт звісно також відображав зміну ставлення до гендеру. Так дослідження виявили зміну політичних уподобань жінок та їхню зростаючу підтримку рухів за гендерну рівність, починаючи з 1970-х років [87]. Частково на це вплинули ширші суспільні зміни та зростаюча популярність феміністичних ідеологій, які наголошували на рівних можливостях.

Фемінізм третьої хвилі, який почався в середині 1990-х років, продовжував впливати і на початок ХХІ століття. Він характеризується своїм охопленням індивідуалізму та різноманітності, кидаючи виклик кордонам, встановленим попередніми феміністичними рухами. Феміністки третьої хвилі заохочували жінок висловлювати свою сексуальність та індивідуальність, часто дистанціюючись від фемінізму другої хвилі. Ця хвиля також включала засоби масової інформації та поп-культуру для поширення своїх повідомлень, вирішення таких питань, як сексуальні домагання, домашнє насильство,

гендерний розрив у оплаті праці та зображення тіла через різні платформи, почали включати блоги. Концепція інтерсекційності, введена Кімберле Креншо, стала наріжним каменем фемінізму третьої хвилі, визначаючи, як системи пригнічення впливають на людей [50].

У ХХІ столітті відбулися значні зрушення в дискурсі про гендерну рівність, керовані як глобальними рухами, так і локальними ініціативами. Наприклад, Глобальні цілі та порядок денний Організації Об'єднаних Націй 2030, який включає 17 цілей сталого розвитку (ЦСР), підкреслив гендерну рівність як фундаментальний компонент глобального прогресу [21]. Крім цього, доповідь жінок в ООН «Прогрес у досягненні цілей сталого розвитку: 2021 гендерного знімка» («Progress on the Sustainable Development Goals: The Gender Snapshot 2021») підкреслив успіхи, досягнуті з 2015 року, але водночас і викликав тривогу щодо невдач, спричинених пандемією COVID-19 [16].

Такі вчені як Джудіт Батлер, також вплинули на рух, завдяки своїм теоріям про гендерну перформативність та деконструкцію бінарних гендерних норм, виступаючи за транс-права та більшу інклюзивність. Багато хто стверджує, що четверта хвиля фемінізму почалася навколо 2012 р., спираючись на цифрову активність з фокусом на таких питаннях, як сексуальні домагання, осоромлення тіла та культура згвалтування [96, с. 4]. Ця хвиля використовує соціальні медіа для мобілізації та посилення феміністичних рухів, роблячи фемінізм більш доступним для аудиторії та заохочуючи діалог у реальному часі. Поточні зусилля щодо здобуття гендерної рівності підтримуються різними національними та міжнародними політиками, такими як UAE's Education 2020 Strategy, UAE Vision 2021, National Strategy for Higher Education 2030, and the 2018 National Strategy for Advanced Innovation [14]. Ці ініціативи спрямовані на сприяння інклюзивного розвитку та забезпечення того, щоб прогрес у сфері гендерної рівності тривав, незважаючи на виклики. Видатні діячі продовжують кидати виклик і розширювати дискурс про гендер. Наприклад, робота «Поза гендерною бінарністю» («Beyond the Gender Binary») Алока Ваїд-Менона підкреслює складність гендерних ідентичностей і критикує соціальну

тенденцію накладати обмежувальні класифікації [123]. Роботи Робіна Демброффа все далі критикують недостатність існуючих звітів про гендер, виступаючи за більш тонке розуміння небінарних ідентичностей та вирішення епістемічної несправедливості, з якою стикаються ті, хто не вписується в традиційні гендерні категорії.

Отже, у Середньовіччі домінуюча роль церкви та патріархальних норм значно обмежувала права жінок, але існували і виключання, проте вже в епоху Відродження починають з'являтися перші ідеї, що підривають ці патріархальні устої. Протягом Просвітництва з'являються перші публічні дебати про права людини, де також розглядалося питання про місце жінки в суспільстві. Це був період, коли жінки почали вимагати права на освіту, участь у суспільному житті та політичних процесах. XIX століття стало переломним моментом для фемінізму, коли жінки почали організовувати рухи за свої права, включаючи право голосу, доступ до освіти і роботи на рівні з чоловіками. Ці зусилля привели до значних змін у законодавстві та суспільних нормах, що поклало початок новій епосі фемінізму в XX столітті. Саме під час цього століття феміністичний рух розширився і зміцнів, охоплюючи нові аспекти гендерної рівності, такі як сексуальна свобода, право на аборт, протидія домашньому насильству, та боротьба з дискримінацією на основі гендеру. Феміністки цього періоду домоглися значних успіхів у зміні суспільних норм і законодавства, що призвело до поліпшення становища жінок у багатьох країнах світу. У сучасний період фемінізм переживає новий етап розвитку, зосереджуючись на питаннях інтерсекційності, тобто врахуванні того, як різні форми дискримінації перетинаються і впливають одна на одну. Це призвело до появи нових форм активізму, орієнтованих на захист прав жінок не лише в контексті гендерної рівності, але й у контексті раси, класу, сексуальної орієнтації та інших соціальних факторів. Таким чином, історія фемінізму є складним і багатогранним процесом, який охоплює різні епохи та соціальні контексти. Вона відображає поступовий розвиток ідей, спрямованих на досягнення

рівноправності між жінками та чоловіками, що супроводжувалося значними соціальними, культурними та політичними змінами.

2.2. Зародження фемінізму у Європі

Варто розпочати з того, що розвиток суспільних рухів у Європі наприкінці XIX - початку XX століття вплинув на багато аспектів життя, зокрема на становлення фемінізму. У контексті соціальних змін, таких як індустріалізація та урбанізація, жінки почали усвідомлювати свої права та можливості. Це створило передумови для організації перших феміністських груп, що ставили своєю метою боротьбу за рівноправність у суспільстві, економіці та політиці. Важливим етапом цього процесу стало зростання усвідомленості жінок щодо своїх прав, що в свою чергу спонукало їх до активної участі у суспільному житті. Окрім того, на формування фемінізму значно вплинули ідеї Просвітництва, які проголошували цінність особистості та рівність усіх людей незалежно від статі. Ці філософські засади надали жінкам інструменти для оскарження традиційних патріархальних норм. Завдяки роботам таких мислительок, як Мері Воллстонкрафт, жінки почали бачити в собі потенціал для зміни суспільства на краще. Це створило ґрунт для розвитку різноманітних феміністських течій, кожна з яких прагнула вирішити конкретні соціальні питання. У результаті цієї боротьби фемінізм став важливим елементом політичної та соціальної агенди в Європі, що сприяло розвитку багатьох ініціатив у сфері прав людини. Це призвело до значних змін у законодавстві, які поклали початок досягненню рівності статей. Сучасний фемінізм все ще продовжує боротися за гендерну рівність, підкреслюючи важливість різноманітності підходів до вирішення проблем, що стосуються жінок у сучасному світі.

Епоха Просвітництва стала каталізатором змін у суспільних поглядах, що зрештою призвело до виникнення ранніх феміністських ідей. Інтелектуали того часу, такі як раніше згадувана Мері Воллстонкрафт, ставили під сумнів традиційні гендерні ролі та виступали за рівність прав жінок. Аналізуючи контекстуальні фактори, що вплинули на ці зміни, слід відзначити, що саме просвітницькі принципи раціональності та індивідуалізму підштовхнули жінок до активних дій у боротьбі за свої права. Більш того, дослідження, такі як

встановлення зав'язків між соціальними структурами та гендерною нерівністю, демонструють, як перші феміністки ставили під сумнів ідеї, що жінки мають залишатися в тіні чоловіків [60, с. 81-82]. У підсумку, рання феміністська думка отримала потужний поштовх завдяки двом основним факторам: критичному ставленню до традиційних цінностей та усвідомленню жінками своїх прав і свобод у суспільстві.

Як була зазначено, в історії Європи існувало безліч соціальних та політичних змін, які сприяли виникненню фемінізму. Так, під час промислової революції жінки почали виходити з традиційних домашніх ролей, займаючись працею на фабриках, що стимулювало їх усвідомлення власних прав і можливостей. Це призвело до формування нового суспільного середовища, в якому жінки вимагали участі у політичному житті та освітніх процесах. Важливими аспектами були також зміни в уявленнях про стать та гендер, що виводило на поверхню питання про нерівність і дискримінацію, яку відчували жінки. Саме в цей період фемінізм почав формуватися як рух, що включав в себе прагнення до рівності [117, с. 36-40]. Аспекти, що стосуються епідеміологічних переходів, які супроводжували промислові революції, також відобразилися на здоров'ї жінок, оскільки зміни в способі життя і роботі зумовили нові виклики в догляді за собою і родинами [122]. Інновації в освіті та технологіях, спровоковані промисловою революцією, дозволили жінкам здобувати знання та критичні навички, що підвищило їхню самооцінку і бажання боротися за свої права. Отже, промислова революція не лише змінила економічний ландшафт, а й заклала підвалини для активних соціальних змін, сприяючи зародженню феміністичного руху в Європі.

У процесі розвитку феміністських ідей важливу роль відіграли численні філософи, які сприяли формуванню критичної думки про гендерну рівність. Зокрема, ідеї Хелен Лоніно, зокрема критичний контекстуальний емпіризм, пропонують унікальну перспективу на взаємозв'язок науки і феміністської теорії. Її нормативний підхід заохочує відкриту дискусію про цілі епістемічних спільнот, підкреслюючи важливість критичного підходу до традиційних

наукових норм [86]. Окрім того, вчення про жінок в історії ілюструє доцільність введення жіночих досліджень в шкільну програму. Результати одного із досліджень зазначають, що лише ті вчителі, які ідентифікують себе як феміністи, пропонують навчальні програми, що підкреслюють необхідність критичного та трансформаційного підходу до вивчення жіночої історії [46].

Індустріалізація також суттєво змінила соціально-економічну роль жінок, зокрема в Україні та Молдові, де жінки активно залучалися до навчання в науково-технічних галузях під час радянського періоду. Отримання доступу професій у цій галузі ставило під сумнів традиційні гендерні ролі, що підготувало ґрунт для зростання феміністських рухів [118]. Протягом 1960-2018 років, участь жінок на ринку праці зазнала трансформацій, зокрема через освітні досягнення та зміни в умовах шлюбу, що ще більше сприяло їх мобілізації. Феміністські рухи, які виникали на тлі цих змін, почали вимагати не лише рівноправності в трудовій сфері, але й ширших соціальних перетворень, прагнучи завершити деіндустріалізаційні наслідки, що негативно впливали на жіночі інтереси. В цьому контексті, вплив індустріалізації на ролі жінок стає важливим аспектом розвитку фемінізму в Європі, оскільки він вказує на те, як економічні зміни можуть формувати соціальні рухи та гендерні стереотипи.

Таким чином фемінізм в Європі став результатом складної взаємодії соціальних, економічних і культурних факторів, що формували жіноче суспільство протягом століть. Як показано в історичному контексті, феміністичні рухи виходили з необхідності спротиву патріархальним структурами, які обмежували права жінок. Тому фемінізм не лише намагається забезпечити рівні права, але також відстоює культурні і традиційні ідентичності, необхідні для ефективного вирішення соціальних проблем.

2.3. Зародження фемінізму в Україні

Початок фемінізму в Україні сягає корінням кінця XIX - початку XX століть, великий вплив на який мали хвилі суспільно-політичних змін, що прокотилися Європою. Український жіночий рух виник у відповідь на більш широкі рухи емансипації, що відображають зростаюче усвідомлення соціальної, політичної та економічної нерівності. Важливо наголосити на тому, що літературні діячі, такі як Наталія Кобринська та Олена Пчілка, відіграли найбільшу роль у формулюванні феміністичної думки, виступаючи за права жінок та освіту під час суспільних обмежень. Цей ранній активізм заклав основу для майбутніх рухів, незважаючи на консервативною реакцією та придушення феміністичного дискурсу імперською владою [61]. Наслідки Першої світової війни каталізували участь жінок у різних секторах, що стало важливим моментом в історії феміністичного руху в Україні. Хоча війна виявила розбіжності між жінками щодо їх ролі – деякі протистоять конфлікту, а інші беруть участь, вона також підкреслила їх внесок і можливості. Однак післявоєнний консерватизм зміцнив традиційні гендерні ролі, ускладнивши феміністичний ландшафт. Завдяки розпаду Радянського Союзу наприкінці XX століття почалося відродження феміністичних рухів, під впливом західних ідеологій, які мали на меті переоцінити права жінок та виступати за соціальну справедливість у перехідному суспільстві. В останні десятиліття фемінізм в Україні продовжує розвиватися, реагуючи на сучасні проблеми, такі як протести Євромайдану та триваюча війна з росією. Жінки відігравали і відіграють важливу роль у подіях, кидаючи виклик традиційному сприйняттю гендерних ролей і створюючи своє місце в громадянському суспільстві. Поява таких організацій, як FEMEN та мобілізація жінок під час гуманітарних криз, сприяла дискурсу про гендерну рівність, хоча рух зіткнувся з внутрішніми розбіжностями щодо ідеології та пріоритетів [103]. Оскільки зміна суспільних відносин та феміністичні питання набувають видимості, українські феміністки прагнуть вирішувати як місцеві, так і глобальні аспекти прав жінок,

підкреслюючи перетин гендерної рівності з національною ідентичністю та стійкістю.

Як вже зазначалося, витоки фемінізму в Україні були пов'язані з низкою широких соціально-політичних змін, що відбулися в Європі наприкінці XIX та на початку XX століть. Цей період показав зростання обізнаності та бажання серед українських жінок вирішувати свої соціальні, політичні та економічні права, паралельно до подібних рухів в Європі та США. Наприкінці XIX століття український літературний ландшафт почав процвітати, і такі постаті, як Олена Пчілка та Наталія Кобринська, відіграли ключову роль у появі феміністичної думки. Кобринська, зокрема, визнана однією з ранніх жінок-письменниць та феміністок в українській історії, виступаючи за права жінок та вирішення питань гендерної нерівності через свою літературну творчість.

Поява фемінізму в Україні наприкінці XIX та на початку XX століть була значною мірою зумовлена низкою впливових постатей. Ці жінки відіграли ключову роль у відстоюванні прав жінок, а їхній внесок у літературу та суспільну думку продовжує резонувати і сьогодні.

Олена Пчілка, також відома як Олена Ковальчук, була видатною письменницею та активісткою, яка суттєво вплинула на жіночий рух в Україні. Вона відіграла важливу роль у виданні «Першого вінка», першого українського жіночого альманаху, який слугував платформою для жіночих голосів та проблем у часи суспільних обмежень. Літературні твори Пчілки та її пропаганда жіночої освіти і прав були основоположними в артикуляції прагнень українських жінок [34].

Наталія Кобринська була ще однією ключовою фігурою в українському феміністичному русі. Вона була плідною письменницею та громадською активісткою, серед її творів були соціологічні есеї, присвячені становищу жінок у суспільстві. Зусилля Кобринської у створенні жіночих товариств та її роль у виданні «Першого вінка» допомогли підняти дискурс навколо прав та емансипації жінок в Україні [34].

Ольга Кобилянська – письменниця та феміністична теоретикня, чий внесок в український феміністичний дискурс відзначився сміливими поглядами на жіночу незалежність та активність. У своїй впливовій промові «Дещо про ідею жіночого руху» (1894) Кобилянська виступила проти думки, що єдиною метою життя жінки є заміжжя, стверджуючи, що жінка має право на реалізацію власної ідентичності та прагнень [2]. Її твори часто поєднували феміністичні та націоналістичні теми, відображаючи переплетення боротьби жінок та української нації.

Мілена Рудницька, журналістка та активістка, також відіграла важливу роль у просуванні феміністичних ідей в Україні. У своїх працях вона наголошувала наперетині фемінізму та націоналізму, стверджуючи, що боротьба за права жінок невід'ємно пов'язана з ширшим національно-визвольним рухом. Роботи Рудницької підкреслювали стійкість і потенціал жінок як ключових учасників суспільного прогресу [43, с. 16-19].

Ці постаті, серед іншого, відіграли важливу роль у закладенні основ феміністичної думки в Україні, відстоюючи права жінок в умовах соціально-політичних викликів свого часу. Їхній спадок продовжує надихати сучасні дискусії навколо гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок в Україні.

Перша світова війна ж стала поворотним моментом, який ще більше каталізував участь жінок у різних професіях, причому в цей час багато жінок увійшли до традиційно чоловічих секторів. У післявоєнний період в деяких регіонах спостерігалася консервативна реакція, що посилювала традиційні гендерні ролі та образи, які підкреслювали материнство та домашність. Ця реакція була відзначена феміністськими вченими, які визначили «націоналізацію жінок», яка мала на меті відновити традиційні суспільні норми під час соціальних потрясінь. Після війни політичний ландшафт в Україні продовжував розвиватися, особливо під впливом радянського режиму, який запровадив свій власний набір політики щодо прав жінок та ролей у суспільстві. Хоча радянська держава стверджувала, що сприяє емансипації жінок, багато

феміністичних голосів були придушені, і справжній феміністичний дискурс став маргіналізованим аж до краху комунізму в кінці XX століття. Цей період репресій обмежив розвиток феміністичного руху в Україні протягом декількох десятиліть. Коли Україна перейшла до незалежності на початку 1990-х років, феміністичні рухи почали відроджуватися під впливом західних феміністських теорій та стратегій. Це відродження стало важливим моментом в історії фемінізму в Україні, що призвело до переоцінки прав жінок та створення різних жіночих організацій, які виступають за рівність та соціальну справедливість [36, с. 10-14].

Феміністична діяльність в Україні почала набувати популярності на початку XXI століття, що особливо відзначилося організацією першого відкритого феміністичного маршу в Києві у 2011 році, ініційованого феміністською організацією «Офензива». Цей марш, який проходив під гаслом «8 березня - політичне свято», збігся з більш широким святкуванням Міжнародного дня боротьби за права жінок і отримав значне висвітлення в ЗМІ. У 2017 році Український жіночий фонд провів комплексне опитування серед жіночих активісток, яке виявило як сильні, так і слабкі сторони руху. Незважаючи на відсутність однастайності щодо ідеологічних принципів та пріоритетів, усі організації визнали поширеність дискримінації щодо жінок в Україні та нагальну потребу в реформах [29]. Поява таких організацій, як FEMEN, який був заснований у 2008 році і виник як унікальна форма протесту, що характеризується топлес-активізмом. Хоча спочатку група відмежовувалася від фемінізму в Україні, згодом вона прийняла феміністичну ідентичність після міграції до Західної Європи у 2013-2014 роках. Провокаційна тактика FEMEN привернула міжнародну увагу до проблем жінок в Україні, висвітлюючи складні стосунки з традиційними феміністичними ідеалами [29].

Жінки відіграли важливу роль і у протестах Євромайдану з листопада 2013 року по лютий 2014 року, які були викликані рішенням Президента Віктора Януковича відхилити угоду про вільну торгівлю з Європейським Союзом. За різними оцінками, жінки становили майже половину від всіх

учасників протестів, мотивованих поєднанням політичних, громадянських та вимог соціальної справедливості. Активістки повідомляли, що їхні мотиви включали незадоволення урядом, солідарність з іншими протестувальниками та громадянський обов'язок, що відображає широкий спектр невдоволення, пов'язаного з недостатньою демократією та корупцією. Протести не лише продемонстрували жіночу активність, але й висвітлили гендерний розподіл праці, коли жінки виконували різні ролі – від логістики до надання першої медичної допомоги та їжі [103].

Після анексії Криму росією та триваючого конфлікту на сході України жінки опинилися в авангарді громадських ініціатив, долучившись до волонтерських зусиль з надання допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та збору коштів для української армії. Конфлікт в цілому призвів до зростання громадської активності, особливо серед жінок, які мобілізувалися для вирішення кризи біженців та відстоювання гендерної рівності в умовах швидкозмінного політичного ландшафту. Фемінізм цього періоду демонструє важливу роль жінок у вирішенні як суспільних потреб, так і ширших феміністичних цілей в умовах кризи [103].

Війна, що досі триває в Україні, ще більше вплинула на роль жінок та феміністичних організацій. Від початку повномасштабного конфлікту в лютому 2022 року жінки взяли на себе провідну роль у гуманітарній діяльності, документуванні воєнних злочинів та зміцненні соціальної згуртованості. Наприклад, багато жінок мобілізувалися для підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та вирішення проблем, спричинених конфліктом, який призвів до переміщення понад 1,5 мільйона людей. Виникли низові організації, в яких жінки організовують кампанії зі збору коштів для забезпечення української армії необхідними ресурсами, такими як їжа, одяг та медичне обладнання [128, с. 82-88]. Таке активне залучення кинуло виклик традиційному сприйняттю жінок як простих жертв війни і підкреслило їхні можливості як агентів змін. Крім того, війна створила можливості для жінок брати участь у громадському житті та представляти свою країну на

міжнародному рівні, оскільки більшість чоловіків не можуть виїхати через закони про військову повинність.

Станом на сьогодні ландшафт феміністичного активізму в Україні урізноманітнівся: різні організації зосереджуються на політичних, соціальних, правозахисних та освітніх питаннях. Такі групи, як харківське жіноче об'єднання «Сфера» та правозахисна ЛГБТ-організація «Інсайт», відіграють важливу роль у співорганізації феміністичних маршів та наданні підтримки маргіналізованим спільнотам. Рух продовжує розвиватися, взаємодія між місцевими та міжнародними феміністичними структурами змінює розуміння та вираження прав жінок в Україні [29].

Фемінізм в Україні значно еволюціонував за ці роки, пройшовши шлях від ранніх культурних та соціальних рухів до більш організованої політичної присутності. Сучасний феміністичний рух визнає поширену дискримінацію щодо жінок та необхідність системних змін в українському суспільстві. Опитування, проведене Українським жіночим фондом у 2024 році, висвітлює сильні та слабкі сторони жіночого руху, виявивши готовність до глибшої співпраці між організаціями [10]. Однак феміністичний рух в Україні характеризується відсутністю однастайності щодо ідеологічних принципів та пріоритетів, що відображає різноманітний спектр поглядів всередині феміністичної спільноти. Ставлення громадськості до фемінізму в Україні теж еволюціонує. Зростає інтерес ЗМІ до феміністичних питань, що допомагає долати негативні стереотипи, які історично оточували цей рух. Активістки та організації стають все більш помітними в публічному дискурсі, що сприяє більш глибокому розумінню цілей та принципів фемінізму серед населення.

В кінці кінців, незважаючи на мобілізацію жінок та їхній внесок у військові зусилля, конфлікт непропорційно вплинув на вразливі верстви населення, включаючи жінок, дітей та маргіналізовані спільноти, такі як ЛГБТК+ спільнота та люди з інвалідністю. Насильство, що триває, призвело до серйозних гуманітарних криз, багато людей зазнали травм, втратили освіту та перебувають під постійною загрозою бомбардувань і мін у зонах конфлікту.

Жінки, зокрема, несуть на собі основний тягар цих викликів, оскільки вони долають складнощі війни, намагаючись відстоювати свої права та права інших.

Таким чином, фемінізм в Україні пройшов складний і тривалий шлях еволюції, від перших кроків у кінці XIX століття до сучасних багатогранних рухів. Він виник на тлі європейських соціально-політичних змін, коли жінки почали усвідомлювати необхідність боротьби за свої права. Важливу роль у становленні українського фемінізму відіграли такі діячки, як Наталія Кобринська, Олена Пчілка, Ольга Кобилянська та Мілена Рудницька, які заклали підґрунтя для майбутніх рухів своїми літературними й суспільними ініціативами. Події XX століття, зокрема дві світові війни, радянський період і здобуття незалежності, суттєво вплинули на жіночий рух, часом уповільнюючи його розвиток через консервативну реакцію або політичні репресії. Розпад Радянського Союзу та інтеграція західних феміністичних ідей у 1990-х роках відкрили нову сторінку в історії фемінізму в Україні. В останні десятиліття жінки дедалі активніше долучалися до громадських і політичних ініціатив, від Євромайдану до гуманітарних зусиль під час війни з росією, кидаючи виклик традиційним гендерним стереотипам. Незважаючи на це, феміністичний активізм продовжує розвиватися, відіграючи важливу роль у формуванні більш справедливого та інклюзивного суспільства.

2.4. Сучасний стан феміністичного руху

Варто розпочати з того, що сучасний стан феміністичного руху характеризується динамічним і багатогранним ландшафтом, який продовжує розвиватися у відповідь на різноманітний досвід жінок у всьому світі. Таким чином, сучасний фемінізм, вкорінений в історичній боротьбі за гендерну рівність, охоплює перехресність та інклюзивність, визнаючи, що питання раси, класу, сексуальності перетинаються з гендером, формуючи досвід дискримінації жінок. Важливість руху підкреслюється його постійними зусиллями, спрямованими на вирішення постійних проблем, включаючи розрив в оплаті праці між чоловіками та жінками, недостатню представленість на

керівних посадах та боротьбу за репродуктивні права на тлі політичного протистояння [63].

Цифровий фемінізм став наріжним каменем сучасних феміністичних зусиль, використовуючи соціальні мережі та онлайн-платформи для посилення голосу, мобілізації підтримки та адвокації маргіналізованих спільнот, включно з транс-людьми. Такий ландшафт сприяє ширшому охопленню та залученню, дозволяючи низовим рухам об'єднуватися, як це можна побачити в глобальних ініціативах на кшталт #MeToo та #BringBackOurGirls. Такий взаємозв'язок підкреслює важливість локальних контекстів у формуванні глобального феміністичного діалогу, оскільки низовий активізм часто кидає виклик укоріненим владним структурам, водночас вирішуючи унікальні культурні та соціально-економічні проблеми [73].

Незважаючи на значний прогрес, феміністичний рух стикається з помітними суперечностями, особливо щодо визначення інклюзивності та репрезентації різноманітних ідентичностей у феміністичному дискурсі. Видатні феміністичні дослідниці та активістки закликають до нюансованого розуміння, яке дозволяє уникнути пасток гомогенності, натомість виступаючи за рух, що є гнучким та адаптивним і надає пріоритет голосам всіх маргіналізованих жінок. У міру розвитку руху складнощі гендерної нерівності та потреба у структурних змінах залишаються на першому плані, підкреслюючи, що досягнення гендерної справедливості – це безперервна та колективна праця. Майбутнє фемінізму залежить від його здатності інтегрувати різні точки зору, брати участь у змістовних діалогах про системний патріархат і вирішувати нагальні питання екологічної справедливості та соціальної рівності.

Отже, фемінізм сьогодні охоплює різноманітні рухи та ідеології, що відображають складність та різноманітність досвіду жінок у всьому світі. У міру того, як фемінізм розвивається, він все більше характеризується перехресністю, інклюзивністю та використанням цифрових платформ для активізму.

Ключовим напрямком є звісно інтерсекційний фемінізм, який набув популярності як критичний підхід, що визнає різноманітні ідентичності, які

перетинаються і впливають на досвід жінок у сфері гендерної рівності. Ця перспектива підкреслює, як раса, клас, сексуальність та інші соціальні категорії перетинаються з гендером, що призводить до різноманітного досвіду пригноблення. Впливові голоси в сучасному феміністичному дискурсі, такі як Мегі Нельсон, наголошують на необхідності плинності всередині феміністичних рухів, виступаючи проти прагнення до однорідності та за визнання різноманітних жіночих ідентичностей [78, с. 1-6].

Важливо зазначити і на тому, що розвиток цифрових медіа трансформував фемінізм, уможлививши ширшу участь. Такі активістки, як Блер Імані, безпосередньо співпрацюють з технологічними платформами, щоб відстоювати права маргіналізованих спільнот, таких як трансгендерні люди, впливаючи на політику компаній, таких як Twitter (сьогодні X), щодо боротьби з дискримінацією за ознакою статі [56]. Ця тенденція відображає ширший рух, спрямований на те, щоб зробити онлайн-простір безпечнішим та інклюзивнішим для всіх гендерних ідентичностей, ілюструючи, як цифрові платформи можуть слугувати життєво важливими інструментами для феміністичної адвокації.

Фемінізм дедалі більше визнається як глобальний рух, в якому місцеві контексти впливають на ширший діалог про гендерну рівність. Жіночі рухи взаємопов'язані, оскільки низовий активізм по всьому світу інформує та надихає один одного, кидаючи виклик укоріненим владним структурам та вирішуючи унікальні культурні та соціально-економічні проблеми. Фрагментація феміністичного руху в різних регіонах, наприклад, на післявоєнних Балканах, підкреслює необхідність нюансованого розуміння фемінізму, чутливого до місцевих умов та історії [72].

Незважаючи на значний прогрес, у досягненні повної гендерної рівності залишаються виклики. Дослідження показують, що, незважаючи на прогрес у збільшенні частки жінок в органах місцевого самоврядування, інші сфери, що мають вирішальне значення для розширення прав і можливостей жінок, залишаються далекими від поставленої мети. Крім того, феномен «скляної

стелі» продовжує перешкоджати кар'єрному зростанню жінок у різних секторах, що підкреслює необхідність постійної адвокації та структурних змін для подолання суспільних та організаційних бар'єрів [110, с. 21].

Варто наголосити на тому, що в всьому світі феміністичні рухи мобілізувалися у відповідь на такі кризи, як пандемія COVID-19, виступаючи за гендерно чутливу політику та наголошуючи на необхідності поставити жінок у центр зусиль з відновлення. Такі ініціативи, як принципи розширення прав і можливостей жінок у приватному секторі, також спрямовані на інтегрування гендерної рівності у корпоративну практику, сприяючи створенню середовища, яке сприяє рівній оплаті праці та підтримці бізнесу, очолюваного жінками [99].

Крім того, останніми роками у світі з'явилися численні феміністичні організації, які зосереджуються на міжсекторальних питаннях та низових рухах. Наприклад, Міжнародна жіноча ліга за мир і свободу [22] та Національна асоціація кольорових жінок [15] історично працювали над досягненням расової та гендерної рівності, демонструючи взаємопов'язаність цієї боротьби. Зокрема, сучасні транснаціональні рухи, такі як раніше згадувана кампанія #BringBackOurGirls, підкреслили глобальний характер феміністичного активізму. Ця ініціатива стала відповіддю на викрадення молодих дівчат угрупованням «Боко Харам» у Нігерії і отримала міжнародну підтримку, в тому числі від таких відомих діячів, як Мішель Обама, продемонструвавши силу солідарності через кордони [105]. Крім того, феміністична солідарність проявляється у співпраці між різними організаціями, які відстоюють права жінок. Ці коаліції ефективно кидають виклик системному гнобленню, виступаючи за підзвітність на всіх суспільних рівнях. У Латинській Америці та Карибському басейні низові феміністичні рухи відіграють важливу роль у просуванні та соціальної справедливості, незважаючи на репресії та авторитаризм [121].

Феміністична зовнішня політика стала важливим напрямком діяльності урядів різних країн, підкреслюючи важливість інтеграції гендерних аспектів у міжнародні відносини. Наприклад, у виданні «Визначення феміністичної

зовнішньої політики» 2023 року окреслюються зусилля багатьох країн, у тому числі в Європі та Америці, щодо впровадження політики, яка сприяє розширенню прав, ресурсів та представництва жінок на глобальному рівні. Через конференції та спільні зусилля організації працюють над формуванням цієї політики, тим самим підвищуючи роль жінок у глобальному управлінні та покращуючи міжнародне співробітництво у вирішенні спільних проблем [12].

Однією з найактуальніших проблем, з якою стикаються феміністки сьогодні, є різниця в оплаті праці жінок і чоловіків. Жінки, особливо з маргіналізованих верств населення, продовжують отримувати менше, ніж їхні колеги-чоловіки за аналогічну роботу. Ця нерівність не лише впливає на економічну стабільність жінок, але й обмежує їхні можливості для просування в різних секторах, включаючи політику та бізнес. Недостатня представленість жінок на керівних посадах викликає серйозне занепокоєння, оскільки вона увічнює цикл нерівності та обмежує різноманітні перспективи у процесах прийняття рішень [83].

Розвиток цифрових комунікацій також створив нові виклики для жінок, особливо у сфері онлайн-переслідувань та кібербулінгу. Жінки непропорційно частіше зазнають утисків у цифровому просторі, що може утримувати їх від участі в онлайн-дискусіях та активізмі. Потреба в безпечному цифровому середовищі має вирішальне значення, оскільки домагання в Інтернеті можуть суттєво вплинути на психічне здоров'я жінок та їхню готовність брати участь у публічних дискусіях щодо гендерної рівності.

Перетин технологій і фемінізму є ще однією важливою сферою для майбутнього розвитку. Прихильниці стверджують, що технологію слід розглядати як інструмент для досягнення феміністичних цілей, а не як самоціль. Вони наголошують на необхідності переосмислення наративу про технології, стверджуючи, що вони мають бути використані для створення феміністичної утопії, а не контролюватися обраними, часто чоловічими, технічними елітами. Це відновлення є життєво важливим для забезпечення того, щоб переваги технологічного прогресу були доступними для всіх, особливо для небінарних

спільнот. Боротьба з системним патріархатом досі залишається центральним питанням для феміністичного руху. Проблема полягає не в тому, щоб націлитися на окремих чоловіків, а в тому, щоб зрозуміти, що патріархат функціонує як всепроникна система, що домінує над життям жінок.

Взаємозв'язок екологічних проблем і феміністичної адвокації теж стає дедалі очевиднішим. Майбутні феміністичні стратегії скоріше за все будуть включати дискусії про зміну клімату, проблеми водних ресурсів та збереження довкілля. Визнаючи вразливість жінок перед обличчям цих викликів, феміністки можуть розробити комплексну політику, спрямовану як на гендерну рівність, так і на захист навколишнього середовища.

Нарешті залучення чоловіків як союзників у феміністичній боротьбі може розширити привабливість фемінізму та продемонструвати, що його принципи приносять користь усім статям.

Таким чином, сучасний феміністичний рух являє собою складне та багатогранне явище, яке постійно еволюціонує відповідно до викликів часу. Ключовою характеристикою сучасного фемінізму є його інтерсекційність та інклюзивність, що враховує перетин гендерних питань з расовими, класовими та іншими соціальними категоріями. Важливим аспектом розвитку руху стала цифровізація активізму, яка не лише розширила можливості для адвокації та мобілізації підтримки через соціальні мережі та онлайн-платформи, але й створила нові виклики у вигляді кібербулінгу та онлайн-переслідувань. Глобальний характер сучасного фемінізму проявляється у взаємозв'язку локальних контекстів та їхньому впливі на загальносвітовий діалог про гендерну рівність, що особливо помітно у таких транснаціональних кампаніях як #MeToo та #BringBackOurGirls. Незважаючи на значний прогрес, рух продовжує стикатися з фундаментальними проблемами, серед яких розрив в оплаті праці, недостатня представленість жінок на керівних посадах та боротьба за репродуктивні права. Особливої актуальності набувають питання перетину фемінізму з екологічною проблематикою та технологічним розвитком, а також важливість залучення чоловіків як союзників у боротьбі за

гендерну рівність. Феміністична зовнішня політика та міжнародна співпраця стають важливими інструментами для просування принципів гендерної рівності на глобальному рівні, демонструючи, що досягнення справжньої гендерної справедливості вимагає системних змін та колективних зусиль усього суспільства.

Отже, другий розділ дослідження ґрунтовно розкриває еволюцію феміністичного руху та формування ідей гендерної рівності, простежуючи цей процес від історичних витоків до сучасності. Висвітлено основні етапи розвитку феміністичної думки. Зародження фемінізму у Європі відбулося під впливом соціальних, культурних і політичних змін, які сприяли перегляду традиційних уявлень про роль жінок у суспільстві. Праці таких мислителів, як Христина Пізанська, Олімпія де Гуж, Мері Волстонкрафт, стали фундаментом, на якому базувалися подальші ідеї боротьби за права жінок. Особливу увагу приділено першій хвилі фемінізму, зосередженій на виборчих правах жінок, та другій хвилі, яка розширила спектр проблем до питань сексуальності, репродуктивних прав, дискримінації та сімейних відносин.

Значне місце у розділі відведено зародженню феміністичних ідей в Україні, що демонструє унікальність українського феміністичного руху. Від перших спроб інтеграції ідей рівності до сучасних ініціатив — вітчизняний фемінізм активно розвивався в умовах специфічного культурного і політичного контексту. Це дозволило йому адаптувати глобальні ідеї до локальних реалій, забезпечуючи внесок у формування суспільної свідомості.

Сучасний феміністичний рух розглядається як багатогранний соціальний феномен, який прагне вирішувати комплексні проблеми, включаючи боротьбу з гендерними стереотипами, дискримінацією у різних сферах життя, гендерно-зумовленим насильством та цифровою нерівністю. Особливу роль відіграють ЗМІ та громадські організації, які активно сприяють поширенню ідей рівності та боротьбі за права жінок, використовуючи сучасні технології і платформи для мобілізації суспільства.

Крім того проаналізовано трансформацію феміністичного руху у контексті цифрових технологій, які стали як інструментом, так і викликом для боротьби за гендерну рівність. Цифровий активізм відкрив нові можливості для поширення ідей та організації суспільних рухів, проте поставив перед активістами нові завдання, пов'язані з подоланням алгоритмічної дискримінації та інших викликів цифрової доби.

РОЗДІЛ 3

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

3.1. Міжнародні правові акти з питань гендерної рівності

Сьогодні питання гендерної рівності набуває все більшого значення на міжнародному рівні. Держави усвідомлюють, що забезпечення рівних прав та можливостей для всіх статей є не лише моральним обов'язком, але й необхідним фактором для сталого розвитку. У цьому контексті міжнародні правові інструменти відіграють ключову роль у формуванні правового середовища, яке підтримує гендерну рівність. Огляд глобальних та регіональних документів демонструє зобов'язання країн до забезпечення рівності статей у різних сферах, зокрема в політиці, економіці та соціальному житті. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) [3] та інші угоди виступають важливими орієнтирами, які закріплюють не лише юридичні норми, а й представляють собою соціальні цінності, які перебувають у центрі обговорення гендерних питань. У підсумку, міжнародні правові механізми надають країнам необхідну структуру для роботи з проблемами нерівності. Значення таких інструментів неможливо переоцінити, адже вони не лише формують базу для законодавчих змін, але й спонукають суспільства до переосмислення традиційних уявлень про гендерні ролі. Здійснення системних змін у сфері гендерних відносин можливо лише шляхом активної участі та співпраці між державами, організаціями та суспільством.

Почнемо з того, що гендерна рівність є основоположним принципом, закріпленим у багатьох міжнародних правових документах. Важливість цього поняття проявляється у зобов'язаннях держав забезпечувати рівні права та можливості для всіх людей, незалежно від їхньої статі. Комітет ООН в Загальній рекомендації №12 із ліквідації дискримінації щодо жінок наголошує на необхідності запровадження законодавчих та адміністративних заходів, що сприяють досягненню гендерної рівності на всіх рівнях суспільства [4]. Ці

зобов'язання відображені в численних документах, таких як Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, яка потребує від держав вдосконалення законодавства для захисту прав жінок. Отже, гендерна рівність є ключовим елементом у забезпеченні справедливості та розвитку суспільства, що підкреслює її важливість у контексті міжнародного права. Якісне виконання цих зобов'язань може привести до суттєвих змін в житті людей.

Історично міжнародні правові інструменти стали важливим механізмом для захисту прав жінок і досягнення гендерної рівності. У XX столітті, після Другої світової війни, з'явилися різні міжнародні угоди, які закріпили принципи рівності, зокрема Загальна декларація прав людини 1948 року, яка проголосила, що всі люди народжені вільними. Однак саме жіноча дискримінація стала основою для формування більш специфічних норм. Зокрема, Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, прийнята в 1979 році [3], чітко окреслила зобов'язання держав щодо забезпечення прав жінок у всіх сферах життя. Дана конвенція визначає дискримінацію на основі статі та закликає держави-учасниці вжити заходів для забезпечення рівності в усіх сферах життя. Вона стала важливим етапом у боротьбі за гендерну рівність, оскільки визнає дискримінацію як серйозну порушення прав людини. CEDAW заповнює прогалини в міжнародному праві, яке не враховує баланс між державними та недержавними акторами щодо прав жінок. Попри прогрес, що досягнуто, існують значні виклики у виконанні положень Конвенції, особливо в країнах, де патріархальні структури все ще домінують і там є сильні консервативні сили.

Наприклад, в Афганістані, традиційні гендерні ролі часто суперечать принципам, закладеним у цій конвенції [65, с. 147-152]. Але тим не менш ця Конвенція стала фундаментом для подальшого розвитку правових інструментів, які продовжують боротьбу з дискримінацією жінок в політиці, економіці та соціальному житті. Тенденція до гендерної рівності стала невід'ємною частиною міжнародних стандартів, що відображає зміни в суспільстві та важливість активної участі жінок у всіх аспектах суспільного життя.

Еволюція законів про гендерну рівність значно змінилася з огляду на міжнародні зобов'язання, які виникли в контексті різних глобальних проблем, зокрема зміни клімату. Після Конвенції про усунення всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року була прийнята Пекінська декларація у 1995 році [6], яка підкреслила важливість залучення жінок до процесів прийняття рішень у різних сферах, включаючи охорону навколишнього середовища. Відзначення гендерних аспектів у міжнародних угодах, таких як Паризька Угода 2015 року [5], демонструє зростаюче усвідомлення зв'язку між гендерною рівністю та захистом навколишнього середовища, що свідчить про необхідність подальших кроків для забезпечення рівних прав у реально складних умовах. Тому ключові етапи у цій еволюції є вирішальними для покращення стану прав жінок у світі.

Важливість гендерної рівності в умовах зміни клімату стає все більш очевидною, оскільки ці виклики особливо впливають на вразливі групи, зокрема жінок. Відзначено, що жінки стикаються з більшими труднощами при адаптації до змін клімату через нерівний доступ до ресурсів та можливостей [62]. В Україні, незважаючи на зусилля, питання гендерної рівності досі не знайдеш на належному правовому рівні, але і на міжнародному рівні ця проблема залишається все ще недостатньо врегульованою [108, с. 100-101]. Для подолання цих викликів необхідно враховувати потреби обох статей при формуванні політики та законодавства. Лише завдяки інтеграції гендерного підходу в усі сфери суспільного життя можливо досягти справжньої рівності та забезпечити успішну адаптацію до кліматичних змін для всіх, сприяючи таким чином сталому розвитку.

Таким чином, міжнародні правові інструменти, такі як Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) та програма дій Пекінської платформи, відіграють ключову роль у сприянні гендерній рівності на глобальному рівні. Ці документи встановлюють обов'язкові зобов'язання для держав, закликаючи їх забезпечити рівні права і можливості для жінок у всіх сферах життя. З їхньою допомогою держави мають змогу оцінювати власну політику щодо гендерної рівності та вносити необхідні зміни. Крім того,

міжнародні правові механізми дозволяють проводити моніторинг і оцінку виконання зобов'язань, що підвищує відповідальність урядів перед своїми громадянами. Завдяки цим угодам гендерна рівність може бути визнана фундаментальним правом, що сприяє розвитку суспільств і боротьбі з різними формами дискримінації. Таким чином, міжнародні правові інструменти стають основою для глобальної мобілізації на підтримку гендерної рівності.

3.2. Національне законодавство України щодо гендерної рівності

Захист прав людини, зокрема гендерна рівність, є важливим аспектом розвитку сучасного суспільства. В Україні, після здобуття незалежності, питання гендерної рівності стало набувати все більшого значення. Уряд і громадські організації активно працюють над створенням ефективної правової бази, що сприятиме забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від статі. Однією з основних цілей національного законодавства є ліквідація дискримінації за ознакою статі, що включає не лише протидію насильству, а й забезпечення рівного доступу до роботи, освіти та медичних послуг. В Україні діє ряд законів, які регулюють питання гендерної рівності, зокрема Закон України Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [7] та Закон України Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні [8].

Варто поговорити про кожний з цих законів окремо. Так, закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [8] був прийнятий 6 вересня 2012 року з метою реалізації конституційних прав громадян на рівність та недискримінацію. Цей законодавчий акт спрямований на забезпечення рівних можливостей та запобігання будь-яким формам дискримінації в українському суспільстві. Основні положення закону визначають поняття дискримінації як будь-якого розрізнення, виключення, обмеження або переваги, що унеможливають або зменшують визнання, реалізацію або здійснення прав і свобод особи на основі різних ознак. До таких ознак належать: раса, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання,

стать, вік, інвалідність, етнічне або соціальне походження, громадянство, майновий стан, сексуальна орієнтація, місце проживання, мовні або інші характеристики.

Закон також забороняє всі форми дискримінації, включаючи пряму, непряму, підбурювання до дискримінації, утиск, переслідування та сегригацію. Крім цього, він визначає механізми захисту осіб, які зазнали дискримінації, та встановлює відповідальність за порушення законодавства.

Серед ключових положень закону – обов'язок державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб забезпечувати рівність прав і свобод осіб та запобігати дискримінації. Закон передбачає, що особи, які вважають, що стали жертвами дискримінації, мають право звернутися зі скаргою до органів державної влади, місцевого самоврядування або до суду.

Важливою складовою закону є і встановлення механізмів відшкодування шкоди, завданої внаслідок дискримінації. Особа, яка зазнала дискримінації, має право на компенсацію матеріальної та моральної шкоди в установленому законом порядку. Закон також передбачає превентивні заходи, спрямовані на попередження дискримінації. Наприклад, проведення навчальних програм, інформаційних кампаній, підготовка фахівців у сфері запобігання та протидії дискримінації. Особливу увагу приділено і захисту вразливих груп населення, зокрема осіб з інвалідністю, представників етнічних меншин, ЛГБТК+ спільноти, тощо.

І другий основний закон, який варто розглянути це Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [7], який було прийнято 8 вересня 2005 року з метою досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Цей законодавчий акт є фундаментальним документом, спрямованим на утвердження гендерної рівності та недопущення дискримінації за ознакою статі. Він визначає гендерну рівність як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх

сферах життя суспільства. Закон встановлює основні напрямки державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Документ передбачає комплексний підхід до впровадження гендерної рівності в різних сферах. У сфері праці та зайнятості закон гарантує: рівні умови прийому на роботу; однакову оплату праці за рівноцінну роботу; кар'єрне просування без дискримінації за ознакою статі; рівні можливості професійної підготовки та перепідготовки. У політичній сфері закон запроваджує механізми забезпечення паритетного представництва: квотування місць у виборних органах; створення рівних умов для участі у політичному житті; недопущення обмежень за гендерною ознакою. В освітній сфері документ передбачає: рівний доступ до освіти; викорінення гендерних стереотипів у навчальних матеріалах; забезпечення рівних можливостей для самореалізації. У соціальному захисті закон гарантує: рівні права на соціальні виплати; захист від домашнього насильства; підтримку материнства та батьківства.

Цей закон також встановлює відповідальність за порушення принципу рівних прав та можливостей. Передбачено адміністративну та дисциплінарну відповідальність за дискримінацію за ознакою статі.

Проте, незважаючи на прогрес у законодавстві, реальність часто відрізняється від задекларованих норм. Наявність гендерних стереотипів, недостатня обізнаність населення та нерегулярна реалізація законодавчих ініціатив створюють перешкоди на шляху до досягнення гендерної рівності.

Гендерна рівність в Україні залишається важливим аспектом, що потребує комплексного аналізу та уваги з боку суспільства і держави. Попри прийняття низки законодавчих актів, спрямованих на забезпечення прав жінок та чоловіків, фактичні результати на місцях свідчать про існування значних прогалин. Наприклад, як показують дослідження, соціальні структури, що визначають становище жінок у сільській місцевості, залишаються вразливими від впливу структурної бідності та обмеження доступу до базових послуг, таких як освіта [35, с. 21-25]. Ці фактори підривають можливості жінок до

економічної незалежності та активної участі у суспільному житті. Додатково, важливо враховувати, що новітні технології можуть створити інноваційні рішення, проте етичні аспекти їх використання залишаються недостатньо дослідженими, що може негативно позначитися на реалізації гендерних цінностей. Системне вирішення цих проблем є ключовим для досягнення справжньої гендерної рівності в Україні.

Важливим аспектом історичного контексту законодавства про гендерну рівність в Україні є вплив міжнародних стандартів, які стали основою для модернізації національного законодавства. Відзначено, що адаптація середовища до сучасних викликів є необхідною для забезпечення соціальної справедливості. Протягом останніх десятиліть в Україні активно розвивається правова база, що гарантує рівність прав та можливостей для обох статей. Це зокрема стосується законів, які регулюють фінансові, соціальні та політичні права. Таким чином, критично важливим є подальше вдосконалення законодавчих ініціатив, що сприятиме дійсному забезпеченню гендерної рівності в Україні.

За останні роки в Україні відбулись значні зміни у сфері законодавства про гендерну рівність. Одним із ключових етапів було скасування офіційних обмежень на доступ військовослужбовців до різних посад, що стало закономірним кроком у напрямку забезпечення рівних прав. Наприклад, жінки отримали можливість обіймати бойові посади, такі як снайпер або гранатометник, що раніше було недоступно. Це сприяло зростанню участі жінок у Збройних Силах України ще з 2019 року, коли їх дозволили навчатися у військових ліцях [24, с. 15]. Однак, незважаючи на ці позитивні зрушення, існують і суттєві проблеми, які потребують негайного вирішення. Систематичний підхід до забезпечення гендерної рівності, включно з удосконаленням національної законодавчої бази, став необхідністю для досягнення справжньої рівності та підтримки жінок у військовій службі.

Сучасне національне законодавство України в галузі гендерної рівності має на меті утвердження принципів справедливості та рівноправності між

статтями. Аналізуючи існуючу правову базу, варто відзначити, що законодавство України, хоч і містить норми, що стосуються гендерної рівності, потребує удосконалення та адаптації до європейських стандартів. Як зазначає автор одного з досліджень, паспортизація гендерної політики в Україні повинна спиратися на кращі практики інших країн, адже актуальні європейські ініціативи сприяють формуванню прогресивних цінностей [28, с. 44]. Крім того, зафіксовані соціальні стереотипи, що пов'язані з розподілом гендерних ролей, потребують активного вирішення, оскільки вони продовжують впливати на уявлення суспільства про місце жінок і чоловіків. Отже, українська правова система повинна забезпечити сталий розвиток гендерної політики через забезпечення рівноправ'я та захисту прав у різних сферах життя.

Серед основних законів і політик, що сприяють гендерній рівності в Україні, важливо відзначити активну імплементацію міжнародних норм і стандартів. Зокрема, ухвалення міжнародних документів, таких як Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, заклало основу для формування національного законодавства. Дослідження показують, що незважаючи на зусилля, жінки все ще стикаються з обмеженим доступом до рішень у питаннях, пов'язаних із безпекою і обороною, особливо в умовах війни [115, с. 152-154]. Це свідчить про необхідність подальшого вдосконалення політик, спрямованих на підвищення представництва жінок у цих сферах. Крім того, періодизація розвитку міжнародного законодавства, пропонована в дослідженнях, демонструє, що зусилля щодо забезпечення гендерної рівності набувають особливої актуальності в сучасних умовах, що потребує комплексного підходу до реалізації законодавчих норм [51, с. 152-154].

На сьогоднішній день проблема гендерної рівності в Україні набуває особливого значення, особливо в умовах війни та соціально-економічної кризи. В Україні проводяться активні зміни в законодавстві, спрямовані на забезпечення гендерних прав, але існують суттєві виклики, що потребують термінового вирішення. Наприклад, дослідження показують, що хоча в країні

скасували офіційні обмеження для жінок на військову службу, все ще існують проблеми з реальним забезпеченням рівних можливостей [24, с. 19]. Більш того, незважаючи на прогрес в законодавчій базі, жінки стикалися з дискримінацією в умовах економічної кризи [30]. Отже, для досягнення справжньої гендерної рівності необхідні не тільки законодавчі зміни, а й активна участь суспільства у цьому процесі, що дозволить забезпечити рівні можливості для всіх громадян.

Отже, законодавство України протягом останніх років зазнало значних змін щодо гендерної рівності, що демонструє зобов'язання країни впроваджувати міжнародні стандарти. Введення Законів України Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [7] та Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні [8] суттєво вплинуло на реалізацію гендерної політики та захист прав людини. Однак, не зважаючи на позитивні зрушення, на практиці існують проблеми, які заважають досягненню реальної рівності. Наприклад, гендерна дискримінація на робочому місці та насильство в сім'ї залишаються значними викликами. Для покращення ситуації важливо створити системи моніторингу та оцінки ефективності реалізації законодавства, а також посилити освіту у сфері гендерної рівності. Справжні зміни можуть відбутись лише тоді, коли суспільство усвідомить важливість рівності для соціального та економічного розвитку країни, але станом на сьогодні, це звісно не на часі.

3.3. Імплементация гендерної політики в Україні

У сучасному світі гендерна політика стає все більш важливою темою для суспільств, які прагнуть до рівноправності та справедливості. В Україні, в контексті реформ і євроінтеграційних прагнень, це питання вимагає особливої уваги. Досліджуючи цю тему, важливо зосередитися на впровадженні конкретних заходів та ініціатив, які покликані забезпечити рівні права для всіх громадян незалежно від статі. Зокрема, необхідно оцінити законодавчі зміни, роль державних установ, а також участь громадських організацій у формуванні та реалізації політик, спрямованих на подолання гендерної дискримінації. У

цьому контексті важливо підкреслити, що успішна реалізація гендерної політики в Україні є важливим кроком до досягнення гідності, рівності та прав людини для всіх громадян.

Питання гендеру в політиці України є важливим аспектом, що стосується рівноправності та соціальної справедливості. Воно охоплює різноманітні питання, такі як забезпечення прав жінок та чоловіків, подолання дискримінації за ознакою статі та реалізація політик, спрямованих на підтримку рівних можливостей у всіх сферах життя. У сучасному суспільстві це питання набуває особливої актуальності, адже Україна прагне інтеграції в європейські структури, де рівноправність статей є однією з основних цінностей. Ефективна реалізація гендерної політики може суттєво вплинути на розвиток суспільства, оскільки залучення жінок до економічних, політичних та соціальних процесів створює умови для стійкого розвитку країни. Поряд із цим, відзначається, що без активної участі всіх верств населення в просуванні гендерної рівності неможливо досягти значущих змін у свідомості суспільства і загалом у політичному та економічному житті. Тому важливо продовжувати освітні ініціативи та підвищувати обізнаність щодо значимості гендерної політики для всіх громадян України.

Перш за все, варто зазначити на тому, що політика в Україні формувалася на тлі історичних подій, які суттєво вплинули на соціальні структури та ролі чоловіків і жінок. Після Другої світової війни, зокрема в умовах відновлення, країна стикалася з низкою демографічних викликів, що спонукало до впровадження політик, спрямованих на підтримку родин. Як зазначається в дослідженні, розвиток сімейної політики є важливим інструментом для пом'якшення демографічних викликів. У той час як офіційна пропаганда акцентувала на ролі жінки як матері, реальність часто свідчила про подвійне навантаження, яке несуть жінки в умовах економічних труднощів та стереотипів [31, с. 17]. Коли інтереси жінок залишалися маргіналізованими, це призводило до поглиблення соціальних нерівностей. Таким чином, історичний контекст показує, що для ефективної реалізації гендерної політики Україні

необхідно усвідомлювати та враховувати соціально-економічні реалії, щоб забезпечити справедливість і рівність для всіх громадян.

Протягом радянської епохи гендерна політика формувалася в контексті державних цілей та ідеології, спрямованих на досягнення рівності між чоловіками і жінками. Однак, незважаючи на проголошення рівних прав, реальна ситуація часто виявлялася далекою від цих ідеалів через стереотипи та соціальні обмеження. З початком незалежності України в 1991 році почався процес трансформації гендерної політики, що намагалася адаптуватися до міжнародних стандартів. Наприклад, вивчення еволюції систем охорони здоров'я показує, що країни, які зуміли впровадити нові моделі управління, мали більший успіх у досягненні стабільності в різних сферах. Сьогоднішні реформи, зосереджені на гендерній рівності, надходять під тиском необхідності задовольнити вимоги міжнародних організацій, таких як ООН. Важливо, щоб ця еволюція супроводжувалася активною участю держави та громадськості у визначенні та реалізації політик, адже без цього неможливо досягти сталих змін у суспільстві.

В Україні реалізація гендерної політики стикається з низкою суттєвих викликів, які потребують термінового вирішення. По-перше, незважаючи на прогрес у збільшенні представництва жінок і гендерних меншин, існують дедалі більші бар'єри, такі як дискримінація та нерівність можливостей. Це підтверджує дослідження, в якому наголошується на необхідності впровадження ініціатив, таких як гендерні квоти і програми наставництва, для подолання цих перешкод [112, с. 12]. По-друге, пандемія COVID-19, війна та інші соціально-економічні труднощі загострили ці проблеми, створюючи нові виклики в забезпеченні гендерної рівності. Так, ефективні державні політики, що сприяють соціальному захисту населення і рівним правам, є критично важливими для створення стійкого суспільства. Отже, щоб досягти прогресу у реалізації гендерної політики, Україні необхідно не лише закріплювати теоретичні засади, а й активно втілювати їх на практиці, що підкреслює важливість комплексного підходу.

Суспільні настрої в Україні щодо гендерної рівності перебувають під впливом культурних бар'єрів, які систематично обмежують ініціативи у цій сфері. Наприклад, традиційні уявлення про гендерні ролі часто призводять до стереотипів, які заважають жінкам реалізувати свій потенціал у професійному житті. У дослідженнях зазначається, що молодь в Україні прагне стабільності та економічного зростання, що також стосується питань гендерної рівності [41, с. 5-7]. Проте, багато молодих людей відчують тиск з боку суспільства, яке часто заважає змінам. Крім того, отримуючи нові культурні впливи, пов'язані з кризовими ситуаціями, такі як потреба в підтримці біженців, укріплюються бар'єри між різними гендерними групами. Для ефективної реалізації гендерної політики важливо усунути ці перепони та стимулювати позитивні суспільні настрої.

Реалізація гендерної політики в Україні є складним процесом, який вимагає всебічного підходу та адаптації до сучасних викликів. Як показано в дослідженнях, важливим кроком у цьому напрямку стало прийняття міжнародних нормативно-правових актів, спрямованих на захист прав жінок і чоловіків, а також формування національної політики забезпечення гендерної рівності [51, с. 172-176]. Проте, існуючи в умовах війни та демографічних змін, Україна має враховувати досвід інших країн, які подолали схожі труднощі. Наприклад, таких як Хорватія та Боснія і Герцеговина [31, с. 16-17]. Цей аналіз свідчить про необхідність не лише імплементації міжнародних норм, а й адаптації національних механізмів для досягнення стійких результатів у сфері гендерної рівності, що, в свою чергу, вплине на соціально-економічний розвиток країни.

Підсумовуючи, можна зазначити, що результати реалізації гендерної політики в Україні свідчать про явні позитивні зміни, хоча звісно залишаються і значні виклики. За останні кілька років вдалося досягти певного прогресу в сфері забезпечення рівності статей, зокрема, через ухвалення нових законодавчих актів, що сприяють захисту прав жінок та запобіганню дискримінації. Проте реальна ситуація в суспільстві все ще потребує уваги,

оскільки стереотипи та гендерна нерівність залишаються поширеними явищами. Перспективи реалізації гендерної політики в Україні виглядають обнадійливими, якщо буде продовжено активну позицію уряду, громадських організацій та міжнародних партнерів. Важливо забезпечити навчання та просвітницькі кампанії, що допоможуть змінити ставлення суспільства до гендерних питань. Тільки комплексний підхід може сприяти стійкому розвитку у цій сфері та сприяти справжньому досягненню рівності.

3.4. Проблеми та виклики у сфері законодавчого забезпечення гендерної рівності

Питання гендерної рівності становить важливий аспект сучасного суспільства, яке прагне забезпечити справедливість та рівноправність для всіх громадян. У контексті законодавчого забезпечення гендерної рівності в Україні та і в світі існує багато викликів, що потребують серйозного аналізу. На відміну від багатьох країн світу, де гендерна політика розвивається більш успішно, в Україні все ще залишаються серйозні прогалини у законодавстві, які уповільнюють реалізацію прав жінок та чоловіків на практиці. Ці проблеми часто пов'язані з відсутністю чітких механізмів контролю та виконання існуючих норм, а також недостатньою обізнаністю суспільства про важливість гендерної рівності. Гендерні стереотипи та дискримінація, які все ще присутні в суспільстві, можуть впливати на прийняття рішень на всіх рівнях: від родини до державних інституцій. Це створює додаткові труднощі для осіб, які зазнають дискримінації, і не сприяє формуванню здорового й справедливого суспільства. Значною мірою прикладом бездіяльності стало недостатнє включення жінок у політику та управлінські структури. Саме тому важливо звернути увагу на необхідність реформування законодавства щодо гендерної рівності, аби створити умови для активної участі всіх громадян у суспільному житті. Лише через зусилля на законодавчому рівні, у поєднанні з освітніми кампаніями, можна сподіватися на стійкий прогрес у досягненні гендерної рівноправності в Україні.

Гендерна рівність є запорукою здорового та справедливого суспільства, тому важливо зрозуміти її значення та вплив на різні аспекти життя. У багатьох країнах, існують суттєві бар'єри для жінок у досягненні лідерських позицій, що пов'язано з гендерними стереотипами, відсутністю моделей для наслідування та сімейно-професійними конфліктами. Як показує дослідження, жінки стикаються з численними перешкодами, такими як гендерна дискримінація та фінансові обмеження [79, с. 6-7]. Важливо також зазначити, що ініціативи, які намагаються підвищити гендерну рівність, можуть несподівано зміцнювати існуючі патріархальні структури, прикриваючи справжні проблеми адаптації жінок до цих систем [52]. Таким чином, забезпечення гендерної рівності потребує комплексного підходу, включаючи зміни в законодавстві та культурному сприйнятті.

Законодавчі рамки, які стосуються гендерної рівності, залишаються важливим інструментом для досягнення справедливості у суспільстві. У багатьох країнах, включаючи Україну, необхідно переглянути існуючі закони, щоб вони відповідали сучасним вимогам та викликам. Законодавство повинно враховувати динамічні зміни в суспільстві та технологіях, що також стосується боротьби з гендерною нерівністю. Крім того, охоплюючи питання кібербезпеки та захисту приватності, активно залучаючи громадян до законодавчих ініціатив, можна зміцнити основу для реалізації гендерних прав. Таким чином, сучасні законодавчі ініціативи мають забезпечити гнучкість і адаптивність, сприяючи досягненню гендерної рівності в Україні і в всьому світі.

В Україні існує ряд законодавчих ініціатив, спрямованих на забезпечення гендерної рівності, проте їх реалізація залишається проблематичною. Наприклад, Закон України Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [7] покликаний усунути дисбаланс у трудовій сфері, однак на практиці жінки й далі отримують нижчі зарплати порівняно з чоловіками, як це показали результати дослідження стосовно заробітних плат [37, с. 66]. Додатково, відсутність чітких механізмів контролю за виконанням цих законів створює сприятливе середовище для збереження стереотипів та соціальної

нерівності. Заклики до залучення жінок до керівних посад, особливо в політичних інституціях, звучать дедалі частіше, адже саме це може змінити ситуацію. Таким чином, недостатня відповідальність у виконанні законодавчих норм потребує термінового вирішення, щоб забезпечити реальне досягнення гендерної рівності в Україні.

Варто враховувати, що незважаючи на зростаюче представництво жінок у законодавчих органах, реальні виклики впровадження гендерної рівності залишаються актуальними. Один з основних аспектів полягає в існуванні гендерної дискримінації в зарплатах на посадах, що підриває авторитет жінок у політиці. Крім того, необхідно враховувати етичні аспекти, пов'язані із запровадженням нових технологій. Відсутність правового регулювання в галузі відповідальної роботи з штучним інтелектом може призвести до соціально безвідповідальних рішень.

Важливим аспектом для успішної реалізації законодавства про гендерну рівність є подолання існуючих соціальних норм та стереотипів, які негативно впливають на сприйняття ролі жінок у суспільстві. Багато людей продовжують сприймати традиційні гендерні ролі як норму, що заважає жінкам займати активні позиції в політиці та економіці. За даними UNDP Africa, значна частина населення Африки не підтримує концепцію гендерної рівності, що свідчить про необхідність проведення освітніх кампаній для зміни ставлення суспільства. Більш того, нерівність у доступі до ресурсів та можливостей для жінок також є серйозним бар'єром. Недостатній доступ до освіти та економічних ресурсів обмежує жінок у реалізації їхніх прав, що додатково підсилює цикли бідності та економічної нерівності, ускладнюючи досягнення гендерної справедливості [45]. Таким чином, для ефективного виконання законодавства необхідні комплексні стратегії, які враховують як правові, так і соціальні аспекти.

Досягнення гендерної рівності є надзвичайно важливим завданням для суспільства, однак, існуючі проблеми та виклики свідчать про те, що ця мета досі не реалізована. Наприклад, в Індонезії, де корінні жінки стикаються з численними формами дискримінації, їм не забезпечено рівних прав у питаннях

спадщини та політичних прав [104]. Подібна ситуація також спостерігається в Індії, де історичні, соціальні та економічні перешкоди заважають жінкам досягати справедливості та рівності. Існуюча законодавча база не в змозі ефективно впоратися з цими викликами, що призводить до посилення нерівностей [107]. Таким чином, для покращення ситуації необхідні не лише зміни в законодавстві, але і загальне усвідомлення важливості гендерної рівності серед усіх верств суспільства, а також активне залучення держави та міжнародних організацій.

Отже, на сучасному етапі важливо зосередитися на системних змінах у законодавстві, які сприятимуть досягненню гендерної рівності в світі. Перш за все, необхідно вдосконалити існуючі нормативно-правові акти, включаючи введення запобіжних заходів проти дискримінації на основі статевої приналежності на всіх рівнях суспільства. Також варто акцентувати увагу на підвищенні освітнього рівня щодо гендерних питань, починаючи зі шкільної програми, що дозволить усунути стереотипи та поліпшити розуміння гендерної рівності серед молоді. Додатково, важливо створити механізми контролю за виконанням законодавчих ініціатив та влаштувати регулярні моніторинги, щоб забезпечити реальний прогрес у цій сфері. Співпраця між державними структурами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами є критично важливою для реалізації цих рекомендацій та забезпечення стійкого розвитку в напрямку гендерної рівності.

Підводячи підсумки до розділу можна зазначити, що було проаналізовано міжнародні правові акти, які регулюють питання гендерної рівності, зокрема Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), Пекінську декларацію та Цілі сталого розвитку ООН. Ці документи виступають основою для формування глобальних підходів до гендерної рівності та задають орієнтири для національних політик різних країн. Важливим акцентом є те, що ці міжнародні ініціативи не лише створюють правову базу, а й сприяють трансформації соціальних уявлень про роль жінок і чоловіків.

Аналіз національного законодавства України демонструє, що в країні закладені основи для забезпечення гендерної рівності. Закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та «Про засади запобігання та протидії дискримінації» створюють правовий інструментарій для боротьби з дискримінацією за статевою ознакою. Однак реальна імплементація цих норм стикається з численними викликами, серед яких — недостатній контроль за виконанням законів, відсутність належних механізмів моніторингу та глибоко вкорінені соціальні стереотипи.

Особлива увага приділена проблемам та викликам у сфері законодавчого забезпечення гендерної рівності. Розрив в оплаті праці, недостатня представленість жінок у політиці та на керівних посадах, гендерно-зумовлене насильство — ці проблеми залишаються актуальними, попри наявність законодавчої бази. Для їх подолання необхідне комплексне вдосконалення правового регулювання, підвищення обізнаності громадян щодо гендерних питань та активна співпраця між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами.

РОЗДІЛ 4

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

4.1. Гендерні стереотипи та їх вплив на суспільство

У сучасному світі, де соціальні норми і цінності постійно змінюються, питання гендерних упереджень набуває все більшої актуальності. Часто ці стереотипні уявлення формують обмеження для особистостей, впливаючи на їхнє сприйняття себе та своїх можливостей. Багато людей несвідомо підпорядковуються цим уявленням, що призводить до дискримінації та нерівності у різних сферах життя, включаючи роботу, освіту та взаємостосунки. Крім того, упередження щодо статі можуть викликати серйозні соціальні наслідки, оскільки вони можуть обмежувати розвиток суспільства в цілому. Наприклад, недостатня представленість жінок у бізнесі або на керівних посадах часто пояснюється традиційними уявленнями про ролі статей. Це не тільки знижує потенціал окремих осіб, але й перешкоджає розвитку нових ідей та інновацій. Однак важливо розуміти, що ці стереотипи не є невід'ємною частиною суспільства, їх можна змінити через освіту та свідомість. В свою чергу, це сприятиме формуванню більш відкритого та рівноправного світу, в якому кожен матиме змогу реалізувати свій потенціал незалежно від статі.

Статеві упередження перш за все формуються в суспільстві через соціальні, культурні та економічні фактори, які визначають, як люди повинні поводитися відповідно до своєї статі. Вони проявляються в різних сферах: освіті, професійній діяльності, сімейних взаєминах та медіа. Наприклад, традиційно вважається, що чоловіки повинні бути головами родин, відповідальними за фінансове забезпечення, тоді як жінки, навпаки, мають займатися домашніми обов'язками і вихованням дітей. Це призводить до обмеження можливостей обох статей в реалізації їх потенціалу. У сучасному світі спостерігається змінюваність цих стереотипів, проте, як показують дослідження, вони все ще мають сильний вплив на поведінку і самосприйняття

людей, формуючи норми і очікування, які можуть заважати прогресу в досягненні гендерної рівності [39].

Походження соціальних упереджень криється у соціальних та культурних контекстах, в яких ми живемо. Вони формуються під впливом традицій, медіа та освітньої системи, яка часто не вистачає репрезентації жінок у науці та техніці. Незважаючи на успіхи жінок, таких як Марі Кюрі, більшість молодих дівчат не знають про внесок жінок у професії категорії STEM. Це веде до уявлення про ці сфери як про чоловічі, що, у свою чергу, впливає на мотивацію дівчат обирати ці професії [88, с. 8]. Гендерні стереотипи також проникають у наше повсякденне життя, формуючи бачення про «правильні» ролі та поведінку чоловіків і жінок, що може призводити до проблем в особистій самореалізації.

Історичний контекст та культурні впливи, що формують гендерні ролі в суспільстві, мають глибоке коріння, яке впливає на сучасні уявлення про чоловічі та жіночі ролі. У країнах, таких як Киргизстан, гендерні уявлення формуються під впливом соціокультурних інститутів, таких як родина, школа та релігійні громади, що видно з дослідження, яке вказує на те, що ці стереотипи часто призводять до конфліктів і обмежень у розвитку особистостей [106, с. 12-13].

Психологічний вплив гендерних стереотипів на самооцінку та формування самоідентичності є також важливим аспектом, що потребує особливої уваги. Відчуття низької самооцінки часто виникає внаслідок існуючих соціальних норм, які нав'язують обмежені уявлення про роль чоловіків і жінок. Зокрема, дослідження виявили, що гендерні упередження негативно впливають на психічне здоров'я трансгендерних та небінарних осіб, призводячи до посилення стресу, тривожності та депресії [59, с. 9]. Така дискримінація формує відчуття соціальної ізоляції та знижує вірність у собі.

Тому, для ефективної боротьби з гендерними стереотипами та просування гендерної рівності важливо залучати лідерів громад, які можуть впливати на зміни у своєму культурному контексті. Боротьба з дискримінаційними нормами, що обмежують права жінок, вимагає постійних зусиль і співпрацю з

рухом за права жінок, постійний діалог і партнерство з ним. Цей підхід підкреслює необхідність спільних зусиль на всіх рівнях, де місцеві лідери можуть слугувати каталізаторами змін.

Уряди теж відіграють вирішальну роль у проведенні політичних реформ, які змінюють суспільні норми. Наприклад, у Південній Кореї співпраця між Фондом народонаселення ООН та урядом призвела до змін у трудовому законодавстві та можливостях працевлаштування жінок, що суттєво вплинуло на культурні уявлення про цінність дівчат та перевагу синів. Такі реформи мають вирішальне значення для зміни глибоко вкорінених суспільних переконань і поведінки, пов'язаних з гендерними питаннями [69].

Зважаючи на це все виникає необхідність активних змін у всіх сферах життя. Гендерні норми не лише обмежують можливості жінок у професійних галузях, включаючи науку та технології, але й формують уявлення молодого покоління про роль жінок у суспільстві. Наприклад, дослідження показують, що відсутність представництва жінок у навчальних матеріалах впливає на самооцінку дівчат у фізиці, формуючи уявлення про цю дисципліну як про суто «чоловічу» [88, с. 8]. Крім того, негативні гендерні уявлення можуть знижувати когнітивну залученість і успішність учнів, що підтверджується висновками про зв'язок між стереотипами й успішністю в математичних предметах [126]. Тому важливо працювати над зміною цих упереджень, щоб забезпечити гендерну рівність та створити рівні можливості для всіх, незалежно від статі.

Отже, гендерні уявлення мають значний вплив на наше суспільство, формуючи упередження щодо ролі чоловіків і жінок. Ці стереотипи сприяють закріпленню нерівностей у різних сферах життя, таких як освіта, робота та родинні відносини. Вони нав'язують обмеження, які не дозволяють індивідам вільно обирати свій життєвий шлях, що призводить до дискримінації та обмеження потенціалу особистостей. Оскарження таких упереджень стає важливим аспектом для досягнення рівності. Саме тому, важливо підвищувати обізнаність про наслідки гендерних стереотипів та підтримувати ініціативи, які

пропагують рівність, адже тільки так ми можемо побудувати справедливе і гармонійне майбутнє для всіх.

4.2. Гендерна дискримінація у різних сферах життя (освіта, робота, тощо)

Варто розпочати з того, що гендерна нерівність у сучасному світі досі залишається однією з найбільших проблем, які потребують негайного вирішення, адже велика кількість жінок досі стикаються з різними перешкодами в сфері освіти, зайнятості, політики та інших сферах життя. Ці проблеми найчастіше виникають через стереотипи та традиційні уявлення про гендерні ролі. Важливо зазначити, що дискримінація за ознакою статі не тільки завдає шкоди окремим особам, але і перешкоджає розвитку суспільства в цілому. У багатьох країнах де домінують консервативні засади в суспільстві, наприклад, мусульманські країни, жінки стикаються з сильною дискримінацією в системі освіти і мають значно менше можливостей для навчання та професійного розвитку. Там також чоловікам часто надають пріоритети у працевлаштуванні та просуванні по службі. Така нерівність відображає глибокі соціальні проблеми в цих державах, які підривають основи соціальної справедливості, що може призвести в майбутньому до значних протестів чи рухів за свої права. Розуміння масштабів та наслідків дискримінації за ознакою статі також має важливе значення для побудови більш рівноправного суспільства.

Сам термін гендерна дискримінація — це складне соціальне явище, яке проявляється в багатьох сферах життя, зокрема в освіті, працевлаштуванні та політиці. Більшість соціологів визначають її як нерівне ставлення до осіб за ознакою їхньої статі, що призводить до обмеження можливостей та прав в першу чергу жінок. Особливо важливим є усвідомлення того, що гендерна зневага не лише порушує індивідуальні права, а й має системний характер, впливаючи на соціальну структуру. Наприклад, у сфері освіти дівчата часто стикаються з бар'єрами, які заважають їм мати рівний доступ до навчання та

професійного розвитку. Це пояснюється соціальними стереотипами, які формують уявлення про роль статей у суспільстві [124, с. 9].

На сьогодні гендерна дискримінація в освіті досі залишається серйозною проблемою, яка потребує вирішення в багатьох країнах, включаючи Україну. Дослідження показують, що дівчата і жінки часто стикаються з перешкодами в навчанні, починаючи ще з раннього віку і аж до отримання вищої освіти. Наприклад, в Україні спостерігається недостатнє представництво жінок у ряді дисциплін (технології, інженерія, математика і інші), що веде до обмеження їхніх можливостей у майбутній кар'єрі. Це теж є результатом стереотипів, які сформувалися у суспільстві, про те що, що жінки є недостатньо вмілими для цих професій. Крім цього, гендерна дискримінація проявляється й у фінансових аспектах, про що буде згадано далі у дослідженні. Сама гендерна упередженість у сфері освіти звісно має значний вплив на академічну успішність, формуючи нерівні можливості для студентів різних статей. Дослідження показують, що вчителі часто мають різні очікування від учнів в залежності від їхньої статі, що приводить до упередженого ставлення, яке негативно позначається на розвитку учнів [131, с. 117-118]. Це призводить до емоційного та соціального тиску, який у свою чергу підриває їхні успіхи в навчанні. Такі гендерні стереотипи, закладені в освітніх системах, також обмежують кар'єрні перспективи студентів, оскільки молоді жінки можуть відчувати себе менш впевненими у виборі спеціальностей, які традиційно вважаються «чоловічими» [98, с. 49-52]. Щоб вирішити ці проблеми, необхідно не лише змінити погляди суспільства, а також впроваджувати програми, які сприятимуть гендерній рівності під час навчального процесу.

Окрім освіти гендерна дискримінація має своє місце і на ринку праці, порушуючи принципи рівності і справедливості. Жінки по всьому світі стикаються з обмеженнями у доступі до високооплачуваних посад, що обумовлюється традиційними стереотипами про їхні ролі в суспільстві. Багато великих компаній продовжують упереджено ставитися до жінок, вважаючи, що їхній потенціал є нижчим, або що вони менше мотивовані до кар'єрного росту.

Цей тип дискримінації не лише шкодить жінкам, але й негативно впливає на економіку в цілому, оскільки фактично не використовуються таланти половини населення. До того ж багато жінок, незважаючи на рівень освіти, отримують нижчу зарплату, ніж їхні чоловіки-колеги [37]. Для подолання цієї проблеми необхідні радикальні системні зміни, які б змогли забезпечити рівні можливості для всіх працівників, незалежно від їх статі.

У суспільстві, де стрімко розвиваються кар'єрні можливості, жінки все ще стикаються з численними обмеженнями, які заважають їхньому професійному зростанню. Різниця в заробітній платі між чоловіками та жінками є відображенням глибоких соціальних і культурних упереджень. Наприклад, у дослідженні показано як Великобританії та Тайвані, відбувається поступове збільшення числа чоловіків у сфері медичних професій, але водночас цей процес супроводжується нерівністю в доходах та обмеженими можливостями для жінок на аналогічних посадах [77, с. 3]. У Фінляндії та Німеччині, наприклад, жінки взагалі отримують менше, незважаючи на те, що обирають професії, що вважаються «жіночими» [74, с. 11-12]. Ці статистичні дані демонструють, що, хоча жінки досягають високої освіти, нерівність у зарплатах продовжує гальмувати їх кар'єрний розвиток, підтверджуючи необхідність серйозної уваги до гендерної рівності у цій сфері.

Висновки, що випливають із вивчених матеріалів, свідчать про наявність значних прогалин у дотриманні прав жінок у різних сферах життя, зокрема, в освіті та працевлаштуванні. Незважаючи на зусилля міжнародних і європейських установ, які намагаються забезпечити рівність статей, безпосередньо підтверджується, що дискримінація залишається актуальною проблемою. Подібним чином, варто зазначити, що в європейській правовій системі ч. 2 статті 3 Договору про ЄС зазначає, що: «Уся діяльність Спільноти, зазначена в цій статті, має на меті усунути нерівність та сприяти рівності жінок та чоловіків» [1], але результати раніше наведених досліджень свідчать про недостатню реалізацію цих принципів на практиці. Щоб вирішити ці проблеми необхідно проводити комплексні реформи на всіх рівнях

суспільства, адже гендерна рівність є не лише правом кожної людини, а й важливою складовою соціальної справедливості та економічного розвитку. Зменшення нерівностей у сферах освіти, працевлаштування та політики може суттєво покращити ситуацію, адже однаково залучені жінки та чоловіки значно підвищать інноваційність та конкурентоспроможність суспільства. Проте для досягнення справжньої рівності варто піти ще далі, вимагаючи від урядових структур та приватного сектору конкретних дій.

4.3. Гендерно-зумовлене насильство та боротьба з ним

Сучасний світ стикається з численними викликами, серед яких гендерно обумовлене насильство може мати суттєві наслідки для суспільства. Незважаючи на те, що питання рівності статей прогресує, багато жінок продовжують зазнавати фізичної, емоційної та психологічної агресії через свою стать. Це явище часто залишається невидимим через стигму та страх жертв, що ускладнює його вирішення. Гендерне насильство не тільки порушує основні права людини, але й створює значні соціальні та економічні проблеми в соціумі. Воно досі є серйозною проблемою, яка впливає на багато аспектів життя людей в самих різних країнах. Його прояви можуть варіюватися від фізичного та сексуального насильства до психологічних і економічних форм. Ці дії часто впливають із існуючих гендерних стереотипів, які укорінилися в культурі та соціальних нормах. Важливо зазначити, що, згідно з проведеними дослідженнями, раніше введені заходи захисту в деяких організаціях хоча й показали позитивний ефект, проте звуження уваги до проблеми насильства за ознакою статі навпаки призвело до зростання випадків цієї проблеми [64, с. 8].

Варто зазначити на тому, що причини насильства за ознакою статі є багатограними та вимагають комплексного дослідження. Одним із ключових факторів є раніше згадана мною нерівність сталого гендерного впливу в суспільстві, де традиційні норми і стереотипи формують негативні уявлення про жінок та їх роль. Це призводить до культури безкарності, де насильство сприймається як форма контролю. Крім того, недостатня обізнаність про

гендерну рівність призводять до поширення насильства в молодіжному середовищі. Соціальні норми та культурні впливи формують основу поведінки суспільства, визначаючи, що вважається прийнятним або неприйнятним. Наприклад, в одному із досліджень зазначається, що в Албанії, де насильство серед дітей є серйозною проблемою, саме ці норми є одним з ключових факторів, які сприяють поширенню агресії [119, с. 10]. Подібні ситуації спостерігаються й в Індії, де соціокультурні фактори, такі як кастова система та традиційні гендерні ролі, значною мірою впливають на появу гендерних проблем [49, с. 8-9]. Тому боротьба з насильством потребує не лише законодавчих ініціатив, але і зміни культурних уявлень, щоб досягти гендерної рівності.

Варто додати й те, що за даними досліджень, жінки, які піддаються насильству, частіше зазнають фізичних і психічних захворювань, що впливає на їх здатність працювати та виховувати дітей [42, с. 65-69]. Більш того, насильство призводить до значних економічних витрат на медичне обслуговування жертв та втрату продуктивності. У свою чергу, це створює атмосферу страху і недовіри між двома статями, що заважає розвитку суспільства в цілому. Інше дослідження показує, що жінки, які зазнали насильства, часто страждають від тривожних розладів, депресії та посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Також 64,8% жінок з міста Сокота, Ефіопія, які брали участь у цьому дослідженні, повідомили про досвід хоча б однієї форми гендерного насильства, що свідчить про поширеність цього явища [81, с. 7-8]. Фізичні наслідки можуть включати травми, ушкодження органів та довготривалі проблеми зі здоров'ям, які, в свою чергу, можуть перешкоджати жертвам вести нормальне життя і працювати.

Іншою проблемою є те, що не завжди жертви можуть отримати вчасно допомогу, як наприклад у Індонезії, під час пандемії COVID-19, де жінки стикалися зі значними проблемами у доступі до правосуддя через мобільні обмеження [90, с. 8]. Також необхідно враховувати специфічні потреби різних груп населення. Дослідження в Західній Бенгалії показують, що жінки з

психічними інвалідностями і представники гендерних меншин стикаються з більшою уразливістю [58, с. 12]. Тому не варто забувати і про розробку спеціалізованих програм, які б забезпечили ефективну та інклюзивну підтримку для всіх жертв насильства. Крім того, Освіта та інформаційні кампанії продовжують відігравати вирішальну роль у боротьбі з гендерним насильством, оскільки вони не лише підвищують обізнаність населення, а й змінюють стереотипи. Відповідно до дослідження, проведеного в Ламуру, Кенія, можна прийти до висновку, що успішна інтеграція стратегій стійкості жінок у освітній процес може призвести до зменшення випадків насильства [109, с. 17-21].

Отже, проблема гендерно-зумовленого насильства є однією з найбільш актуальних і глибоко вкорінених соціальних проблем сучасного суспільства. Її подолання потребує системного і багатоаспектного підходу, що виходить за межі суто правових інструментів. Особливої уваги вимагає реалізація комплексних освітніх програм, спрямованих на деконструкцію патріархальних стереотипів і формування нової культури міжгендерних відносин. Організації, які працюють у цій сфері, повинні фокусувати свої зусилля на створенні інтегрованих систем допомоги жертвам, що включають не лише фізичний захист, але й психологічну та соціальну підтримку. Зниження масштабів цього явища можливе виключно за умови гармонійної співпраці державних інституцій, громадянського суспільства та кожного окремого індивіда. Особливо важливо забезпечити ефективне впровадження законодавчих ініціатив, які не тільки гарантуватимуть невідворотність покарання для кривдників, але й створять умови для профілактики таких злочинів у майбутньому.

4.4. Роль засобів масової інформації та громадських організацій у подоланні гендерної нерівності

Суспільство, яке прагне справедливості та рівності, повинно невпинно працювати над подоланням гендерної нерівності, розуміючи її як одну з ключових перешкод на шляху до гармонійного розвитку. Сьогодні надзвичайно

важливу роль у цьому процесі відіграють медіа та громадські організації, які стають провідниками змін і джерелами суспільного усвідомлення. Вони не лише висвітлюють проблематику гендерної рівності, але й створюють простір для дискусій, що сприяє критичному осмисленню стереотипів, які утримують суспільство в нерівноправних рамках. Значущість цих інституцій полягає не лише в інформуванні, а й у їхній здатності мобілізувати суспільство до активних дій. Через адвокацію та лобіювання вони просувають зміни, спрямовані на впровадження сучасних стандартів захисту прав жінок і вразливих груп, сприяючи реформуванню законодавчої бази та політики. Завдяки цій діяльності вони стають своєрідним каталізатором, який пришвидшує прогресивні трансформації, водночас надихаючи інших діячів суспільного процесу до участі у боротьбі з нерівністю.

Як ми знаємо, засоби масової інформації (далі ЗМІ) відіграють ключову роль у формуванні суспільної думки щодо гендерної нерівності, впливаючи на ставлення людей до цієї проблеми. Вони забезпечують платформу для обговорення важливих питань, таких як насильство над жінками, дискримінація та нерівність в оплаті праці. Наприклад, в одному з досліджень проаналізовано як про різні види нерівності (гендерну, економічну, соціальну, політичну) повідомляли головні ЗМІ у Франції та Італії з початку 1990-х до сьогодні. В ньому стверджуються, що поява та зміцнення наративу, який наголошує на економічних та ринкових аспектах європейської інтеграції, а також на її сильному міждержавному характері, призвело до того, що ЄС став виступати винуватцем економічної та соціальної (в тому числі і гендерної) нерівності всередині них [125].

В Україні медіа все частіше активізують обговорення проблеми гендерної нерівності, співпрацюючи з громадськими організаціями, так 28 серпня 2024 року відбувся захід під назвою «Гендерно чутлива журналістика: від репортажу до редакційних принципів», який привернув увагу понад 80 професіоналів з медіасфери, які зібралися, щоби обговорити, як гендерна рівність може стати рушієм позитивних змін у суспільстві. Під час тренінгу було зазначено, що

Національна рада активно працює над впровадженням гендерних стандартів у медіасфері. У 2021 році було розроблено методологію гендерного моніторингу українських телеканалів, яку високо оцінили європейські регулятори. Вона була рекомендована для використання в інших країнах. Крім того, медіарегулятор проводить моніторинг новин телемарафону та соціальної реклами, а також дослідження гендерного профілю медіа у 2023 та 2024 роках [27]. Таким чином, українські медіа є активним учасником у боротьбі з гендерною нерівністю, які здатні не лише інформувати, але й мобілізувати суспільство до дій.

На рівні Ради Європи також існує декілька документів, присвячених проблемі гендерного балансу в медіа-секторі. Наприклад, у 2013 році Комітет міністрів опублікував рекомендацію CM / Rec (2013) 1 [17] щодо гендерної рівності та засобів масової інформації, визначивши ключові сфери, в яких повинні бути забезпечені рівні права чоловіків та жінок. Згодом цей документ став базою для інших рекомендацій — зокрема щодо «гендерної рівності в аудіовізуальному секторі» [18] та щодо «запобігання й подолання сексизму» [19] (де один із розділів був присвячений сексизму в медіа). В обох документах підкреслюється необхідність рівного представництва жінок і чоловіків не тільки на «екрані», але і в процесі створення медіапродуктів. Зокрема, при формуванні редакційного складу варто подбати про те, щоб жінки були належним чином представлені, мали належний рівень заробітної плати та могли впливати на прийняття рішень.

Питання гендерної рівності та уникнення дискримінаційного висвітлення є важливими аспектами етичної роботи редакцій в Україні, де діє Комісія з журналістської етики, яка виступає провідним органом у впровадженні етичних стандартів у роботі українських медіа. У 2023 році видано «Посібник із журналістської етики» [33], який включає розділ «Гендерна рівність у медіа: виклики на тлі повномасштабної війни в Україні». Цей посібник надає журналістам практичні рекомендації щодо уникнення гендерно-дискримінаційного контенту. Крім того, у 2022 році було опубліковано збірку

«Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні» [32], яка також акцентує увагу на гендерних аспектах у роботі журналістів.

В наш час українське суспільство також переживає трансформаційні процеси, зумовлені військовим конфліктом та необхідністю гендерної рівності. Жінки активно залучаються до Збройних Сил України, і станом на 2023 рік їх кількість сягає понад 40 тисяч військовослужбовиць. Однак вони стикаються з викликами у сфері забезпечення рівності умов служби, соціального захисту, медичної та психологічної допомоги. Тому, жіночі громадські організації відіграють ключову роль у підтримці військовослужбовиць, адвокації їхніх прав тощо. Такі проекти, як "Невидимий батальйон", підвищують видимість жінок у військовій сфері, сприяють реформуванню законодавства та покращують умови служби. Інші організації також працюють над створенням спеціальної форми для жінок, забезпеченням ментальної підтримки та проведенням тренінгів [44, с. 144-146].

Таким чином, медіа та громадські організації відіграють велику роль у формуванні суспільної думки щодо гендерної рівності. Завдяки різноманітним ініціативам, такі як кампанії, семінари та публікації, вони підвищують обізнаність про проблеми нерівності та дискримінації. Крім того, медіа активно висвітлюють питання гендерної політики, що сприяє залученню широких верств населення до дискусій на цю тематику. Висновки, отримані в результаті дослідження ролі медіа та громадських організацій у подоланні гендерної нерівності, свідчать про те, що увага до гендерних питань та їх обговорення можуть значно вплинути на поширення гендерної рівності в суспільстві.

Отже, ми побачили сучасні реалії гендерної рівності, фокусуючись на основних викликах, з якими стикається суспільство у різних сферах життя, та проаналізували роль ЗМІ й громадських організацій у подоланні цих проблем.

Гендерні стереотипи досі є значним бар'єром на шляху до досягнення рівності. Їх вплив простежується в освіті, працевлаштуванні, політиці та міжособистісних відносинах. Ці упередження обмежують можливості людей реалізувати свій потенціал, створюють нерівні умови для жінок і чоловіків та

знижують соціальну мобільність. Розділ підкреслює, що системна робота з подолання цих стереотипів через освітні ініціативи, культурні заходи та просвітницькі кампанії є критично важливою.

Гендерна дискримінація, як зазначено, залишається актуальною у багатьох аспектах суспільного життя. Жінки частіше стикаються з бар'єрами у професійній сфері, мають нижчі зарплати за однакову роботу, а також менше представлені на керівних посадах. У розділі наводяться приклади негативних наслідків цих явищ для економіки та соціального розвитку, а також пропонуються шляхи їх подолання, зокрема впровадження нових політик та моніторинг їх ефективності.

Гендерно-зумовлене насильство є ще одним серйозним викликом сучасності. Розділ наголошує на важливості створення національних та міжнародних механізмів боротьби з цим явищем, а також на необхідності підвищення рівня обізнаності населення про цю проблему. ЗМІ й громадські організації відіграють у цьому процесі провідну роль, формуючи нові стандарти поведінки, підвищуючи рівень громадської свідомості та підтримуючи постраждалих.

ВИСНОВОК

Дослідження показало значний прогрес у розумінні та вирішенні питань нерівності між жінками та чоловіками. Основна увага була зосереджена на історичних аспектах становлення ідей фемінізму, розвитку правового регулювання гендерної рівності та виявленні актуальних викликів сучасного суспільства. Перш за все, у рамках роботи була проаналізована історіографія гендерних досліджень, що дало змогу систематизувати наявні знання та виділити основні тенденції розвитку ідей фемінізму. Особлива увага приділялася ключовим етапам, таким як протофеміністичний період, перші хвилі фемінізму, епоха Просвітництва та сучасні дослідження, що охоплюють інтерсекційний підхід. Використання системного аналізу дало змогу виявити причинно-наслідкові зв'язки між історичними, соціальними та політичними процесами, які вплинули на становлення феміністичних рухів.

За результатами роботи стає зрозуміло, що історичний прогрес фемінізму ґрунтувався на активній участі жінок у суспільному та політичному житті, особливо під час соціально-економічних трансформацій, таких як промислова революція, світові війни та розширення прав людини у XX столітті. Аналіз джерельної бази дослідження показав важливість міжнародних документів, зокрема Конвенції CEDAW, Пекінської декларації та цілей сталого розвитку, які створюють глобальну основу для захисту прав жінок і боротьби з гендерною дискримінацією.

Практична значущість дослідження полягає в можливості його застосування в освітній, науковій та суспільній діяльності. Отримані результати можуть слугувати основою для розробки навчальних курсів з історії фемінізму та гендерних студій, створення тематичних освітніх матеріалів, а також використання під час організації просвітницьких заходів, таких як круглі столи, конференції чи інтерактивні семінари. Особливу увагу приділено розробці рекомендацій щодо інтеграції концепцій гендерної рівності в освітній процес і політичну діяльність, що сприятиме формуванню більш справедливого суспільства. Крім цього, практичне значення роботи також виявляється у

можливості застосування її висновків для вдосконалення національного законодавства, особливо в частині запобігання дискримінації та підтримки рівності можливостей. Наприклад, вивчення досвіду законодавчої бази США, що включає Закон про рівну оплату праці та Закон про сімейні та медичні відпустки, дозволяє адаптувати ефективні підходи для удосконалення українського законодавства.

Одним із ключових результатів дослідження стало виявлення сучасних викликів у досягненні гендерної рівності. Було з'ясовано, що хоча значна частина правових і соціальних бар'єрів була усунена завдяки активній діяльності феміністичних рухів, проблема гендерної дискримінації досі існує. Аналіз сучасних реалій показав, що основними викликами залишаються: нерівність у заробітній платі, недостатнє представництво жінок на керівних посадах, гендерно зумовлене насильство, а також упередження щодо ролі жінок у суспільстві. Пандемія COVID-19 поглибила ці проблеми, підкресливши вразливість жінок у контексті економічних і соціальних криз. Також результати дослідження відкривають перспективи для подальших наукових розвідок у сфері феміністичних студій, історії гендерної рівності та міждисциплінарних підходів до вивчення соціальних проблем. Зокрема, необхідним є детальніший аналіз впливу глобалізації та цифрових технологій на трансформацію ідей фемінізму, що особливо актуально в умовах інформаційного суспільства. Подальші дослідження можуть також зосередитися на інтеграції концепції інтерсекційності для врахування взаємодії різних форм дискримінації, таких як расизм, сексизм, гомофобія та інші.

У рамках дослідження було запропоновано низку рекомендацій, спрямованих на зниження рівня гендерної нерівності. Серед них — посилення гендерної освіти, забезпечення рівних умов праці для чоловіків і жінок, створення дієвих механізмів протидії гендерно зумовленому насильству, а також підтримка жіночого лідерства на локальному та національному рівнях.

Таким чином, проведене дослідження не лише відображає прогрес у боротьбі за гендерну рівність, але й акцентує увагу на сучасних викликах, що

потребують рішучих і системних дій. Робота формує базу для подальшого вивчення гендерної проблематики, сприяє поширенню знань у цій сфері та може стати важливим внеском у розвиток як наукової, так і практичної складової забезпечення рівності між жінками та чоловіками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства). 1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення: 14.08.2024)
2. Кобилянська, Ольга. "Дещо про ідею жіночого руху." Твори у 2-х томах. 1956. с. 151–157. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/698/69836/kobylianska-olha-iulianivna-deshcho-pro-hu.pdf> (дата звернення: 16.08.2024)
3. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). 1979. URL: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/0360795R.pdf> (дата звернення: 10.07.2024)
4. Загальні рекомендації №12 Комітету із ліквідації дискримінації щодо жінок. 1989. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Download.aspx?symbolno=INT/CEDAW/GEC/5831&Lang=en (дата звернення: 10.07.2024)
5. Паризька Угода. 2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61#Text (дата звернення: 11.07.2024)
6. Пекінська декларація. 1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text (дата звернення: 11.07.2024)
7. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 03.08.2023 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 11.07.2024)
8. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 11 лют. 2014 р. № 1315. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18> (дата звернення: 11.07.2024)
9. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу) від 3 серпня 2024 №3939. URL:

https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66561 (дата звернення: 11.07.2024)

10. Результати самооцінки феміністичного руху України (МСАТ) 2024 року, за методологією Глобального жіночого фонду. URL: <https://uwf.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/samooczinka-femruhu-2024.pdf> (дата звернення: 12.08.2024)

11. Declaration of Sentiments. 1848. URL: <https://www.nps.gov/wori/learn/historyculture/declaration-of-sentiments.htm> (дата звернення: 14.07.2024)

12. Defining Feminist Foreign Policy: The 2023 Edition. URL: https://www.researchgate.net/publication/377975271_Defining_Feminist_Foreign_Policy_The_2023_Edition (дата звернення: 14.07.2024)

13. Equal Pay Act of 1963. URL: <https://www.eeoc.gov/history/equal-pay-act-1963> (дата звернення: 19.08.2024)

14. Laws and Policies Promoting Gender Equality in Education Are Inadequately Implemented. 2020 Gender Report. UNESCO. 2020. URL: <https://gem-report-2020.unesco.org/gender-report/laws-and-policies-promoting-gender-equality-in-education-are-inadequately-implemented/> (дата звернення: 19.08.2024)

15. National Association of Colored Women's Clubs. 2024. URL: <https://www.nacwc.com/> (дата звернення: 21.08.2024)

16. Progress on the Sustainable Development Goals: The Gender Snapshot 2021. UN Women. 2021. URL: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-09/Progress-on-the-Sustainable-Development-Goals-The-gender-snapshot-2021-en.pdf> (дата звернення: 21.08.2024)

17. Recommendation CM/Rec(2013)1 of the Committee of Ministers to member States on gender equality and media. 2013. URL: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016805c7c7e%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805c7c7e%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) (дата звернення: 24.08.2024)

18. Recommendation CM/Rec(2017)9 of the Committee of Ministers to member States on gender equality in the audiovisual sector. 2017. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016807509e6> (дата звернення: 24.08.2024)

19. Recommendation CM/Rec(2019)1 on preventing and combating sexism. 2019. URL: <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-1-on-preventing-and-combating-sexism/168094d894> (дата звернення: 24.08.2024)

20. The Family and Medical Leave Act of 1993. URL: <https://www.dol.gov/agencies/whd/laws-and-regulations/laws/fmla> (дата звернення: 19.08.2024)

21. The 17 Sustainable Development Goals (SDGs). 2024. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (дата звернення: 21.08.2024)

22. Women's International League for Peace and Freedom. 2024. URL: <https://www.wilpf.org/> (дата звернення: 21.08.2024)

Література:

23. Батлер Дж. Гендерний клопіт. Фемінізм та підри́в то́жсамості. Київ: Ентіс, 2003. 240 с.

24. Бондарчук Н.В. Правове забезпечення гендерної рівності у Збройних силах України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2024. Вип. 15. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/04/82-part-2.pdf#page=15> (дата звернення: 19.08.2024)

25. Гаравей Д. Маніфест кіборгів: наука, технологія та соціалістичний фемінізм 1980-х. Пекло Маргінем Прес, 2017. 128 с.

26. Гендер після Євромайдану. 2024. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/> (дата звернення: 19.08.2024)

27. Гендерна рівність у медіа: ключ до успіху суспільства. 2024. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/genderna-rivnist-u-media-klyuch-do-uspihu-suspilstva/> (дата звернення: 20.08.2024)

28. Грень Л.М. Сучасний стан забезпечення гендерної рівності в Україні: нормативно-правовий аспект. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. 2021. Вип. 1. с. 35–47. URL: <http://aprus.khpi.edu.ua/article/view/279899> (дата звернення: 20.08.2024)

29. Кісь О. Фемінізм в Україні: кроки назустріч собі. Ч. 3. Жіночий активізм. 2024. URL: https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/feminizm-v-ukraini-kroki-nazustrich-sobi-ch-3-zhinochiy-aktivizm-1341057.html#_ftn1 (дата звернення: 20.08.2024)

30. Кравченко О., Войтовська А. Гендерна рівність в Україні: аналіз нормативно-правової бази. Соціальна робота та соціальна освіта. 2023. Вип. 2 (11). с. 15–25. URL: <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/291832> (дата звернення: 09.08.2024)

31. Крімер Б. Сімейна політика в повоєнних умовах: висновки для України. Demography and social economy. 2023. Vol. 54, № 4. с. 3–20. URL: <https://ojs.dse.org.ua/index.php/dse/article/view/164/125> (дата звернення: 11.08.2024)

32. Кузьменко Л. Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні. З досвіду роботи Комісії з журналістської етики. Київ: Комісія з журналістської етики, 2022. 90 с.

33. Куликов А., Кузьменко Л., Дворовий М., Дуцик Д., Куш Л. Посібник з журналістської етики. Київ: Комісія з журналістської етики, 2023. 129 с.

34. Ладика І.Я. Становлення жіночого руху в Україні на прикладі діяльності товариства руських жінок та їхнього альманаху Перший вінок. Соціально-гуманітарний вісник. 2019. Вип. 28. с. 42–43. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/sochumj_2019_28_14.pdf (дата звернення: 11.08.2024)

35. Лазоренко О., Чала Н.Д., Гомілко О.Є., Кожина А.В.; за ред. Олени Лазоренко. Навчальні потреби жінок в Україні: аналітичний звіт дослідження. Київ: Наукова думка, 2020. 102 с.
36. Моргун В.А. Ідеї фемінізму в матеріалах українських ЗМІ: кваліфікаційна робота магістра спеціальності 061 «Журналістика». Запоріжжя: ЗНУ, 2022. 50 с.
37. Мороз С.В., Лучанська А.С. Дискримінація на ринку праці. Вісник Хмельницького національного університету. 2019. № 2. с. 62–67. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/VKNU-ES-2019-N2.pdf#page=62> (дата звернення: 20.08.2024)
38. Про свободу та інші есе. Поневолення жінок / Пер. з англ. Київ: Видавництво Соломії Павличко Основи, 2001. 463 с.
39. Романенко М. А. Гендерні стереотипи в сучасному суспільстві. Gender stereotypes in modern society. Кваліфікаційна робота магістра спеціальності 054 «Соціологія». Національний Авіаційний Університет. 2022. 57 с. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/55466> (дата звернення: 19.08.2024)
40. Сімона де Бовуар. Друга стаття у 2 томах. Київ: Основи, 1994-95. 390 с.
41. Царюк Ю., Кудлай І.В. Молодіжна культурна політика та влада. Матеріали XXVI наукової конференції здобувачів вищої освіти «Історичний досвід і сучасність»: доповіді / відп. ред. В.М. Букач. 2020. Вип. 39. с. 3–8. Одеса: ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/7964/1/Tsariuk%20Yu.%202020.pdf> (дата звернення: 22.08.2024)
42. Циганчук Т.В., Лях Д.Д. Причини та наслідки насильства над жінкою в сім'ї. Київський університет ім. Бориса Грінченка. Практична психологія та соціальна робота. 2014. Вип. 3. с. 65–69. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3530/1/2.pdf> (дата звернення: 23.08.2024)

43. Цикунова Д. Сучасний український фемінізм у медіа-просторі: кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 034 «Культурологія». Київ, 2021. 63 с.

44. Чоп Т.О. Роль жіночих громадських організацій у підтримці військовослужбовиць. Матеріали IV Міжнародної наукової конференції «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки». 2024. с. 144–147. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/44812> (дата звернення: 20.08.2024)

45. Africa, U.N.D.P. Africa Human Development Report 2016 Accelerating Gender Equality and Women's Empowerment in Africa. 2016. URL: <https://ageconsearch.umn.edu/record/267638?v=pdf> (дата звернення: 14.07.2024)

46. Apaolaza-Llorente D., Castrillo J., Idoiaga-Mondragon N. Are Women Present in History Classes Conceptions of Primary and Secondary Feminist Teachers About How to Teach Women's History. Women's Studies International Forum. 2023. Vol. 98. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277539523000651> (дата звернення: 15.07.2024)

47. Astell M. A Serious Proposal to the Ladies. Ed. P. Springborg. Peterborough: Broadview Press, 2002. 350 p.

48. Brown J.K. The Nineteenth Amendment and women's equality. The Yale Law Journal. 1993. Vol. 102, № 8. p. 2175–2204. URL: <https://www.jstor.org/stable/796863> (дата звернення: 09.07.2024)

49. Butalia R.E. Socio-Cultural Dynamics and Their Implications on Gender-Based Violence: A Deep Dive into India's Diverse Contexts. Journal of Sociology, Psychology & Religious Studies. 2023. p. 10. URL: <https://www.stratfordjournal.org/journals/index.php/Journal-of-Sociology-Psychology/article/view/1907/2431> (дата звернення: 20.07.2024)

50. Carastathis A. The Concept of Intersectionality in Feminist Theory. Philosophy Compass. 2014. Vol. 9, № 5. p. 304–314. URL:

<https://compass.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/phc3.12129> (дата звернення: 13.07.2024)

51. Chubina T., Fedorenko Ya.D. Historical Features of the Formation of International Legislation and Its Implementation in the Mechanism of Realization of the State Policy of Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men in Ukraine. *European Historical Studies*. 2024. Vol. 28. p. 167–178. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/historical-features-of-the-formation-of-international-legislation-and-its-implementation-in-the-mechanism-of-realization-of-the-state-policy-of-ensuring-equal-rights-and-opportunities-for-women-and-me/> (дата звернення: 13.07.2024)

52. Clavijo N., Perray-Redslob L. «We don't want to be accused of being feminists». A gender equality measure for leadership positions and the perpetuation of patriarchal arrangements. *Critical Perspectives on Accounting*. 2024. Vol. 100. p. 8. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1045235424000534> (дата звернення: 14.07.2024)

53. Crenshaw K. Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *Feminist legal theories*. Routledge, 2013. p. 23–51. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315051536-2/demarginalizing-intersection-race-sex-kimberle-crenshaw> (дата звернення: 24.08.2024)

54. Day K., Wray R. Fourth-wave feminism and postfeminism: Successes and failures. *Transform: A Journal of the Radical Left*. 2018. Vol. 4. p. 113–137. URL: <https://eprints.leedsbeckett.ac.uk/id/eprint/7735/1/FourthWaveFeminismAndPostfeminismSuccessesAndFailuresAM-WRAY.pdf> (дата звернення: 20.07.2024)

55. Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne, éd. E. Gaulier. Paris: Mille et une nuits, 2003. 128 p.

56. Dejai A. Blair Imani: The Fight for Equality & The Accessibility of Education. 2024. URL: <https://hayatlife.com/2024/01/19/blair-imani/> (дата звернення: 21.07.2024)

57. Defining Feminist Foreign Policy: The 2023 Edition. URL: https://www.researchgate.net/publication/377975271_Defining_Feminist_Foreign_Policy_The_2023_Edition (дата звернення: 22.07.2024)

58. Dhawan N.B., Bhasin H. Combating domestic violence in West Bengal, India: Gendered norms and legal regulations. International Journal of Educational Research Open. 2024. Vol. 7. p. 13. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666374024000347> (дата звернення: 23.07.2024)

59. Dheeraj C. The Impact of Gender Stereotypes on the Mental Health and Well-Being of Transgender and Non-Binary Individuals in Bangladesh. International Journal of Gender Studies. 2024. p. 13. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/fc12/857f81cba742fc779e151f6c9283c8f5ea66.pdf> (дата звернення: 24.07.2024)

60. Duman F. The Roots of Modern Feminism: Mary Wollstonecraft and the French Revolution. International Journal of Humanities and Social Science. 2012. Vol. 2, № 9. p. 75–89. URL: https://www.ijhssnet.com/journals/Vol_2_No_9_May_2012/8.pdf (дата звернення: 14.08.2024)

61. Dudar O., Bezzub Y., Klimenko N. Women's Movement in the Ukrainian Lands (End of the 19th – Early 20th Century) on the Ego-Documents of the Kosach and Grinchenko Families. Borys Grinchenko Kyiv University. «Codrul Cosminului». 2020. Vol. XXVI, № 1. p. 73–92. URL: <https://docslib.org/doc/11283112/womens-movement-in-ukrainian-lands-end-of-the-19th-early-20th> (дата звернення: 14.07.2024)

62. Eastin J. Climate change and gender equality in developing states. World development. 2018. Vol. 107. p. 289–305. URL:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0305750X18300664> (дата звернення: 13.07.2024)

63. Edwards R. Early Women's Rights Activists Wanted Much More than Suffrage. History. 2024. URL: <https://www.history.com/news/early-womens-rights-movement-beyond-suffrage> (дата звернення: 11.07.2024)

64. Elvegård K., Antonsen S. The aftermath of fatal violence incidents: Why organisational measures were successful and why their effects diminished. Safety Science. 2024. Vol. 179. p. 10. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0925753524002200> (дата звернення: 21.08.2024)

65. Farhoumand-Sims Ch. CEDAW and Afghanistan. Journal of International Women's Studies. 2009. Vol. 11, № 1. p. 136–156. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/48828409.pdf> (дата звернення: 14.07.2024)

66. Ferguson M.W., Quilligan M., Vickers N.J. Rewriting the Renaissance: The Discourses of Sexual Difference in Early Modern Europe. University of Chicago Press, Chicago, 1986.

67. Fraser N. Justice interruptus: Critical reflections on the «postsocialist» condition. Routledge, 2014.

68. Friedan B. The Feminine Mystique. W. W. Norton & Company, 1963. 560 p.

69. Georgetown Institute for Women, Peace and Security. Attitude is Everything: Challenging Gender Stereotypes. 2024. URL: <https://giwps.georgetown.edu/attitude-is-everything-challenging-gender-stereotypes/> (дата звернення: 12.07.2024)

70. Gilmore S. (Ed.), Evans S.M. Feminist coalitions: historical perspectives on second-wave feminism in the United States. University of Illinois Press, Urbana, 2008. 307 p.

71. Gilman C.P. Women and economics. Inequality in the 21st Century. Routledge, 2018. p. 31–33.

72. Global Feminism: Waves of Change and Cultural Perspectives in Modern Society. 2024. URL: <https://www.connollycove.com/global-feminism-waves-of-change/> (дата звернення: 11.07.2024)

73. Goldberg E. What's the Future of the Feminist Movement? 12 Leading Voices Respond. Longpath Labs. 2024. URL: <https://www.vice.com/en/article/future-of-feminism-roxane-gay-bell-hooks-longpath/> (дата звернення: 24.07.2024)

74. Hägglund A.E. Same degrees, different outcomes? Fields of study choices and gender wage inequality in Finland and Germany. Social Science Research. 2024. Vol. 122. p. 15. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0049089X24000516> (дата звернення: 24.07.2024)

75. Harrison A., Bynum G. Gender, and the Western Christian Middle Ages. Common Knowledge. 2024. Vol. 30, № 1. p. 23–39. URL: <https://doi.org/10.1215/0961754X-11014023> (дата звернення: 23.07.2024)

76. Hodder I. Women and Men at Çatalhöyük. Scientific American. 2004. Vol. 290, № 1. p. 76–83. URL: <https://www.jstor.org/stable/26172657> (дата звернення: 18.07.2024)

77. Huang T.-P. Marginalised or privileged? Analysing nursing education for male students in the UK and Taiwan with fragmented frameworks of gender. Nurse Education Today. 2024. Vol. 141. p. 4. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0260691724002466> (дата звернення: 14.08.2024)

78. Jakobsen K. Ø. Her Side of The Story: A Textual Analysis of Maggie Nelson, Michelle McNamara and Alice Bolin's Autotheoretical Texts in Relation to Western Culture's Oppressional Silencing of Women. 2022. URL: https://projekter.aau.dk/projekter/files/473992785/Kandidatspeciale_Jakobsen.pdf (дата звернення: 26.07.2024)

79. Kaymakcioglu A.G., Thomas M. Gender inequalities and academic leadership in Nigeria, South Africa and the United Kingdom: A systematic literature review (2013–2023). Social Sciences & Humanities Open. 2024. Vol. 10. p. 9. URL:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590291124002638> (дата звернення: 14.07.2024)

80. Keller M.L. Gimbutas's Theory of Early European Origins and the Contemporary Transformation of Western Civilization. *Journal of Feminist Studies in Religion*. 1996. Vol. 12, № 2. p. 73–90. URL: <https://www.jstor.org/stable/25002288> (дата звернення: 11.08.2024)

81. Kibret Y.S., et al. Gender-based violence and its associated factors among reproductive-age women in Soqota town, Amhara Region, Northern Ethiopia, 2023. *International Journal of Africa Nursing Sciences*. 2024. Vol. 20. p. 9. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214139124001021> (дата звернення: 28.07.2024)

82. Kis O. Ukrainian Women Reclaiming the Feminist Meaning of International Women's Day: A Report about Recent Feminist Activism. *ASPASIA: International Yearbook of Central, Eastern and Southern European Women's and Gender History*. 2011. Vol. 6. p. 219–232. URL: <https://www.berghahnjournals.com/view/journals/aspasia/6/1/asp060111.xml> (дата звернення: 18.08.2024)

83. Kochhar R. The Enduring Grip of the Gender Pay Gap. 2023. URL: <https://www.pewresearch.org/social-trends/2023/03/01/the-enduring-grip-of-the-gender-pay-gap/> (дата звернення: 12.07.2024)

84. LaCoss J.H. Elizabeth Cady Stanton, Susan B. Anthony, and Alice Paul: Woman Suffrage and Gender Bias in the American Ideal. Georgetown University, 2010.

85. Lappas T.J. In League Against King Alcohol: Native American Women and the Woman's Christian Temperance Union, 1874–1933. University of Oklahoma Press, 2020.

86. Lari T. What Counts as Relevant Criticism? Longino's Critical Contextual Empiricism and the Feminist Criticism of Mainstream Economics. *Studies in History and Philosophy of Science*. 2024. Vol. 104. p. 88–97. URL:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0039368124000141> (дата звернення: 19.07.2024)

87. Lees C.A., Fenster T.S., McNamara J.A., eds. *Medieval Masculinities: Regarding Men in the Middle Ages*. Vol. 7. U of Minnesota Press, 1994.

88. Lindner J., Makarova E. Challenging gender stereotypes: Young women's views on female role models in secondary school science textbooks. *International Journal of Educational Research Open*. 2024. Vol. 7. p. 9. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S266637402400058X> (дата звернення: 20.08.2024)

89. Lim M.M.L., Jørgensen P.S., Wyborn C.A. Reframing the sustainable development goals to achieve sustainable development in the Anthropocene — a systems approach. 2024. URL: <https://www.jstor.org/stable/26799145?seq=1> (дата звернення: 18.07.2024)

90. Martitah, Martitah, et al. Insufficient criminal justice system response to the severity of domestic violence during the pandemic in Indonesia. *Heliyon*. 2024. Vol. 10, № 14. p. 10. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405844024097500> (дата звернення: 25.07.2024)

91. McAfee N., Howard K.B. *Feminist Political Philosophy*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2023 Edition), E. N. Zalta & U. Nodelman (eds.). URL: <https://plato.stanford.edu/entries/feminism-political/> (дата звернення: 15.08.2024)

92. McMillen S. *Seneca Falls and the Origins of the Women's Rights Movement*. Oxford University Press, 2008.

93. McShane J. What does it mean to ‘decolonise’ gender studies?: Theorising the decolonial capacities of gender performativity and intersectionality. *Journal of International Women's Studies*. 2021. Vol. 22, № 2. p. 62–77. URL: <https://vc.bridgew.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2402&context=jiws> (дата звернення: 18.07.2024)

94. Mikkola M. Feminist Perspectives on Sex and Gender. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2024 Edition), E. N. Zalta & U. Nodelman (eds.). URL: <https://plato.stanford.edu/entries/feminism-gender/> (дата звернення: 04.08.2024)
95. Millett K. Sexual Politics. Columbia University Press, 2016. 389 p.
96. Mohajan H. Four Waves of Feminism: A Blessing for Global Humanity. 2022. p. 1–8.
97. Morea T., Hicks É. Le Livre de la Cité des Dames (Книга о Граде женском) / Текст и презентация. Париж: Stock, Коллекция Средних веков, 2005. 408 с.
98. Mujtaba B.G. Affirmative action initiatives in education and employment: Its necessity then, now and in the future. Georgetown Journal of International Affairs. 2023. Vol. 24, № 1. p. 46–54. URL: <https://muse.jhu.edu/pub/1/article/897700/summary> (дата звернення: 06.08.2024)
99. Nazneen S., Okech A. Introduction: Feminist Protests and Politics in a World in Crisis. Gender & Development. 2021. Vol. 29, №s 2–3. p. 231–252. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13552074.2021.2005358> (дата звернення: 20.08.2024)
100. Navigating Feminism in 2023: Progress, Challenges & the Road Ahead. 2023. URL: <https://www.wecf.org/highlights-of-the-shaping-feminist-foreign-policy-conference-2023/> (дата звернення: 24.07.2024)
101. Nelson J.L. Women and the Word in the Earlier Middle Ages. Cambridge University Press. 2016. URL: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/302901EC7375353602A45E05FF81233B/S0424208400012018a.pdf/women-and-the-word-in-the-earlier-middle-ages.pdf> (дата звернення: 30.07.2024)
102. Newman L.M. Reflections on Aileen Kraditor's Legacy: Fifty Years of Woman Suffrage Historiography, 1965–2014. The Journal of the Gilded Age and

Progressive Era. 2015. Vol. 14, № 3. p. 290–316. URL: <https://doi.org/10.1017/S1537781415000055> (дата звернення: 09.08.2024)

103. Nikolayenko O., DeCasper M. Why Women Protest: Insights from Ukraine's EuroMaidan. *Slavic Review*. 2018. Vol. 77, № 3. p. 726–751. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/slavic-review/article/why-women-protest-insights-from-ukraines-euromaidan/A4943759BD4A1CD9F9B17CA0870599BB> (дата звернення: 02.08.2024)

104. Noor R.S., et al. Gender Equality in Indigenous Peoples in Indonesia (Challenges and Efforts Towards the 2030 Sustainable Development Goals). *Journal of Law and Sustainable Development*. 2024. Vol. 12, № 1. e2173–e2173. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/b9f6/174dc6bdd01c52d0175432b3b0f5676ac012.pdf> (дата звернення: 16.07.2024)

105. Oladele E.G. A feminist analysis of the global adoption of the hashtag #BringBackOurGirls. 2020. p. 21–25. URL: https://library2.smu.ca/bitstream/handle/01/29495/Oladele_Ebunoluwa_MASTERS_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 15.07.2024)

106. Osmonova D., et al. Gender stereotypes in family relationships in the conditions of modern Kyrgyzstan: Psychological, religious, socio-philosophical, cultural (spiritual) aspects. *Scientific Herald of Uzhhorod University Series Physics*. 2024. p. 12. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Gender-stereotypes-in-family-relationships-in-the-Osmonova-Talgarbekova/8929aa1982ad12e5408c57b47e6dc8a75d6eafab> (дата звернення: 14.07.2024)

107. Panda S. Gender Equality and Social Justice in India: A Holistic View. *International Journal For Multidisciplinary Research*. 2024. Vol. 6, № 4. p. 11. URL: <https://www.ijfmr.com/papers/2024/4/24202.pdf> (дата звернення: 19.08.2024)

108. Protosavitska L. Legal aspects of gender equality and their legislative consolidation. *Law. Human. Environment*. 2023. Vol. 14, № 1. p. 88–106. URL: <https://environmentalscience.com.ua/web/uploads/pdf/LAW.%20HUMAN.%20ENV>

[IRONMENT 2023 Vol.%2014,%20№%201 88-106.pdf](#) (дата звернення: 15.07.2024)

109. Quiroga A.F., Cárdenas Rodríguez R., Terrón-Caro T. Analysis of the risk factors of gender-based violence and resilience strategies of women in Lamu, Kenya. iQual. Revista de Género e Igualdad. 2023. p. 93–117. URL: <https://revistas.um.es/igual/article/view/541261/337571>

110. Rahim A.G., et al. The Glass Ceiling Conundrum: Illusory Belief or Barriers That Impede Women's Career Advancement in the Workplace. 2018. URL: <https://api-ir.unilag.edu.ng/server/api/core/bitstreams/a2562b0a-cf03-4626-92bf-2da5ca14cc0c/content> (дата звернення: 14.07.2024)

111. Romero R. The Role of Matriarchies and Patriarchies in Social Evolution vis-à-vis Bachofen and His Influence on the Social Sciences. Texas A&M University. May 2008. URL: <https://oaktrust.library.tamu.edu/server/api/core/bitstreams/05ca3a86-c6f1-424c-8b77-b4898d0c7140/content> (дата звернення: 21.07.2024)

112. Rowan M. Intersectionality of Gender, Race, Class, Sexuality, Disability and Other Social Identities in Shaping the Experiences and Opportunities of Marginalized Groups in Ukraine. International Journal of Gender Studies. 2024. Vol. 9, № 2. p. 1–12. URL: <https://iprjb.org/journals/index.php/IJGS/article/view/2358/2735> (дата звернення: 17.08.2024)

113. Rubin G. The traffic in women: Notes on the "political economy" of sex. 1975. p. 157–210.

114. Santoire B. A Feminist Reality-Check on the Ukraine Crisis. McGill. 2024. URL: <https://www.mcgill.ca/rnwps/article/our-blog/feminist-reality-check-ukraine-crisis> (дата звернення: 19.08.2024)

115. Shapovalova K. Competence of the Human Rights Office of the General Inspection and Human Rights Department of the National Police of Ukraine in the Sphere of Promoting the Implementation of the Common National Gender Policy.

Krakowskie Studia Małopolskie. 2023. Vol. 4. p. 141–156. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/24866910.pdf> (дата звернення: 14.07.2024)

116. Skinner P. Studying Gender in Medieval Europe: Historical Approaches. 2018. 180 p.

117. Scott J.W., Tilly L.A. Women's Work and the Family in Nineteenth-Century Europe. *Comparative Studies in Society and History*. 1975. Vol. 17, № 1. p. 36–64. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/comparative-studies-in-society-and-history/article/abs/womens-work-and-the-family-in-nineteenthcentury-europe/8797EA3119561312A593E7D5E4FB50C9> (дата звернення: 24.07.2024)

118. Shyriaieva N., Guțu-Chetrușca C., Marinova G., Doyle-Kent M., Chowdhury F. Women in Engineering in Eastern Partnership Countries: Case Study in Ukraine and Moldova. *IFAC-PapersOnLine*. 2024. Vol. 58, № 3. p. 20–25. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405896324002015> (дата звернення: 19.08.2024)

119. Tahsini I., Manion K., Wright L.H.V. Uncovering social and gender norms that perpetuate school-related gender-based violence in Albania. *Children & Society*. 2024. p. 12. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Uncovering-social-and-gender-norms-that-perpetuate-Tahsini-Manion/2d0e9f7b63b6dba02f8ced89dca43fe3a2a00c88> (дата звернення: 28.07.2024)

120. The PLOS ONE Staff. Correction: Twenty years of gender equality research: A scoping review based on a new semantic indicator. *PLOS ONE*. 2021. Vol. 16, № 11. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0259930> (дата звернення: 08.08.2024)

121. The Future is Feminist – Latin America and the Caribbean. 2023. URL: <https://www.fes.de/en/themenportal-gender-jugend/gender/the-future-is-feminist/latin-america-and-the-caribbean> (дата звернення: 11.08.2024)

122. Turaman C. Interactions Between Industrial Revolutions and Epidemiological Transitions and the Sixth Epidemiologic Transition. *Social Sciences & Humanities Open*. 2024. Vol. 10. URL:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590291124001074> (дата звернення: 22.08.2024)

123. Vaid-Menon A. Beyond the Gender Binary. Penguin, 2020. 64 p.

124. Vigil S. Towards a feminist political ecology of migration in a changing climate. *Geoforum*. 2024. Vol. 155. p. 13. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0016718524001374> (дата звернення: 14.07.2024)

125. Vub I.A., et al. Interdisciplinary Conference on European Advanced Studies. 2022. p. 62. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Interdisciplinary-Conference-on-European-Advanced-Vub-UoW/ada2148553e7c490d1cba44de7111b9eb111a5e9> (дата звернення: 15.08.2024)

126. Wang M.-T., et al. Racial stereotype and Black adolescents' math achievement: Unpacking the socio-cognitive mechanisms. *Journal of School Psychology*. 2024. Vol. 106. p. 10. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0022440524000700> (дата звернення: 14.08.2024)

127. Weikert K., Woodacre E. Gender and Status in the Medieval World in Historical Reflections. *Réflexions Historiques*. 2016. URL: <https://www.berghahnjournals.com/view/journals/historical-reflections/42/1/hrrh420101.xml> (дата звернення: 08.08.2024)

128. Worschech S. Is Conflict a Catalyst for Civil Society? Conflict-Related Civic Activism and Democratization in Ukraine. *Civil Society in Post-Euromaidan Ukraine: From Revolution to Consolidation*. Stuttgart: ibidem Verlag, 2018. p. 69–100. URL: https://www.researchgate.net/profile/Susann-Worschech-2/publication/329118773_Is_Conflict_a_Catalyst_for_Civil_Society_Conflict-Related_Civic_Activism_and_Democratization_in_Ukraine/links/5d1dabd692851cf4406318e1/Is-Conflict-a-Catalyst-for-Civil-Society-Conflict-Related-Civic-Activism-and-Democratization-in-Ukraine.pdf (дата звернення: 27.07.2024)

129. Wollstonecraft M. The Vindications: The Rights of Men and The Rights of Woman. Broadview Press, 1997.

130. Wollstonecraft M. A Vindication of the Rights of Woman: With Strictures on Political and Moral Subjects. 1792. URL: <https://archive.org/details/avindicationrig01wollgoog/page/n14/mode/2up> (дата звернення: 23.07.2024)

131. Yang Z. Causes of Gender Bias in China's Education and Its Countermeasures. Lecture Notes in Education Psychology and Public Media. 2024. Vol. 52, № 1. p. 115–119. URL: <https://www.ewadirect.com/proceedings/lnep/article/view/12366>

132. 12.3 The Power of Gender: Patriarchy and Matriarchy. 2024. URL: <https://openstax.org/books/introduction-anthropology/pages/12-3-the-power-of-gender-patriarchy-and-matriarchy> (дата звернення: 19.07.2024)